

— et aktuelt læremiddel
i tidsskriftform

NORSKnytt

ISSN 0801 5368

- Bygg på det beste i teksten
- Den norske eventyrfigurtoppen
- Tesaurus – skattkiste med ord
- Dialektene forsvinner ikke
- Hvorledes skal "Et dukkehjem" ende?
- Bjørnsondikt ga ufrie ukrainere kampglød
- Hukommelsen trenger også trim

- Sett-rett-tegn-ark
- Lag annerledes stemmesedler
- Skriv sakprosa
- Norskryss 4 - 2005, nynorsk
- Norskryss 4 - 2005, bokmål
- Tentamen i norsk, bokmål
- Fotballstreker
- Skriv og syng skillingsviser

Norsknytt har internettseite
www.norsknytt.no

E-post: post@norsknytt.no

Hovedsiden
om NORSKNytt
Abonnement
Våre lydkassetter

Et metodikk- og aktivitetsblad for norskfaget i grunnskolen

NORSKNYTT

gir variasjon og liv til norskundervisninga

NORSKFAGET/NORSKNYTT:

Årgang 1990:	«Norsknytt 1/90, 2/90 og 3/90»	50,-
Årgang 1991:	«Norsknytt 1/91, 2/99 og 3/91»	50,-
Årgang 1992:	«Norsknytt 1/92, 2/92, 3/92 og 4/92»	50,-

FØLGENTE ÅRGANGER VIL VI FORTSATT HA PÅ LAGER:

Årgang 1993:	«Norsknytt 1/93, 2/93, 3/93 og 4/93»	200,-
Årgang 1994:	«Norsknytt 1/94, 2/94, 3/94 og 4/94»	200,-
Årgang 1995:	«Norsknytt 1/95, 2/95, 3/95 og 4/95»	200,-
Årgang 1996:	«Norsknytt 1/96, 2/96, 3/96 og 4/96»	200,-
Årgang 1997:	«Norsknytt 1/97, 2/97, 3/97 og 4/97»	200,-
Årgang 1998:	«Norsknytt 1/98, 2/98, 3/98 og 4/98»	200,-
Årgang 1999:	«Norsknytt 1/99, 2/99, 3/99 og 4/99»	200,-
Årgang 2000:	«Norsknytt 1/00, 2/00, 3/00 og 4/00»	200,-
Årgang 2001:	«Norsknytt 1/01, 2/01, 3/01 og 4/01»	200,-
Årgang 2002:	«Norsknytt 1/02, 2/02, 3/02 og 4/02»	200,-
Årgang 2003:	«Norsknytt 1/03, 2/03, 3/03 og 4/03»	200,-
Årgang 2004:	«Norsknytt 1/04, 2/04, 3/04 og 4/04»	200,-
STORKRYSS A3-format (til opphenging der folk samles)		kr. 25,- pr. stk.

NB! Porto/forsendelsesomkostninger kommer i tillegg.

Send bestilling til: **NORSKNYTT**
PB 303
7601 LEVANGER

Ønskes et større antall av
enkelte hefter, be om
pristilbud.

E-post: post@norsknytt.no

Norsknytt tilbyr kassetter til bruk i undervisningen. Her fins opplesninger av dikt og prosa, konkurranser i grannespråk og ordkunnskap m.m. Tre av kassettene inneholder viser og sanger tilrettelagt for skolebruk. Be om tilbud på kassettene.

NORSKnytt

Utgiver: NORSKNYTT ANS

Redaksjon: NORSKNYTT, Postboks 399,
7801 NAMSOS, telefon 74 27 42 96

Abonnement: NORSKNYTT, Postboks 303, 7601 LEVANGER, tlf. 91 7735 34

E-post: post@norsknytt.no – Internett: www.norsknytt.no

Redaktør: Jon Hildrum © Kopiering av stoff som er tilrettelagt for elever, er tillatt.

Abonnement (4 NR. PR. ÅR) KR. 440,- PR. ÅR.

NR 4 - 2005 (105)

NOVEMBER

31. ÅRGANG

Bygg på det beste i teksten

Dersom den som skriver skal gjøre framgang, må den som veileder eleven bygge på det som er positivt i teksten. Vi må vise eleven at det finnes edelt malm. I alle tekster finnes et støvgrann positivt stoff. Dette må understrekkes og fremheves. Begrunnet ros gir energi til videre arbeid.

En god start, en vellykket sammenligning, en virkningsfull gjentaking, et treffende ordvalg, rett bruk av fremmedord, rett tegnsetting m.m. er eksempler som kan trekkes fram. Å veilede er først og fremst å lete etter det positive og motivere til videre arbeid.

Det viktigste er å stille gode spørsmål

Når elevene kommer heim fra skolen, hender det at gammeldagse foreldre spør: "Hva lærte du på skolen i dag, mitt barn?" Mor til Albert Einstein var framsynt og stilte gutten følgende spørsmål: "Hvor mange gode spørsmål stilte du på skolen i dag, lille Albert?" Hun visste at spørsmålet er begynnelsen til all kunnskap.

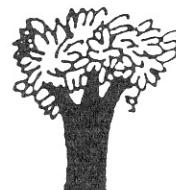
Gi elevene ord

Å gi elevene et rikt ordforråd og å lære dem å sette sammen orda på lett forståelig vis, er noen av de aller viktigste oppgavene en norsklærer har. "Mitt språk er mine tankers grenser," er det blitt sagt. Det er spådd at framtidas klasseskille vil gå mellom personer som kan formulere sine tanker, krav og meninger og dem som ikke behersker språket godt nok. Det er språket vårt som avgjør om folk fatter interesse for det vi sier eller skriver. Derfor er ei god norskundervisning livsviktig for dagens og framtidas samfunn. Lærerne må være gode språkforbilder for elevene.

*Livet ville
vera lett
om vi brukte
orda rett.*

*Rette ord
til rette tid,
ville stogge
mang ein strid.*

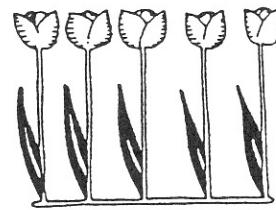

Jan-Magnus Bruheim (utdrag)

Kryssordvinnere i Norsknytt 3 – 2005

Nynorsk

Truls Osen, 9C, Høknes ungdomsskole, 7800 Namsos
Ingrid Liafjell Saue, 10C, Sunndal ungdomsskole, 6600 Sunndalsøra
Espen Nyløkken, 10B, Dovre ungdomsskole, 2660 Dombås
Sissel Ulstad, 8., Namsskogan skole, 7890 Namsskogan

Bokmål

Andrea L. M. Moe, 9B, Skodje ungdomsskole, 6260 Skodje
Reidun Sveen, 9., Sjøholt skule, 6249 Ørskog
Fredrik Øksnes, 9C, Egge ungdomsskole, 7715 Steinkjer
Didrik Tønseth, 9B, Ugla skole, 7004 Trondheim

I år kan vi feire 80-års jubileum for kryssord i Norge. Det første moderne kryssordet stod i avisa "New York World" 21. desember 1913. Det hadde 32 stikkord. Den engelskfødte Arthur Wynne (død 1945) regnes som "far" til det moderne kryssordet. I 1920-åra ble kryssordoppgaver meget populære i amerikanske aviser og tidsskrift. Omkring 1925 kom de første kryssordene til Norge via England.

Blir norsk en del av SPRÅKLIK – VERBAL-feltet?

Det luftes tanker om hvorledes framtidas skole kan bli. Vi leser at den tradisjonelle klassen snart kan forsvinne, likeens timer og timeplaner. Sosial trening og stimulering til demokratisk tankegang skal stå sentralt i den "nye" skolen. Optimalt læringsutbytte for den enkelte elev er målet.

Den amerikanske professoren Howard Gardner har utviklet en teori om åtte ulike menneskelige intelligenser som kanskje kan erstatte dagens fagdeling:

- språklig-verbal intelligens
- logisk -matematisk intelligens
- visuell-romlig intelligens
- kommunikativ intelligens
- kroppslig-kinestetisk intelligens
- følelsesmessig intelligens
- musikk intelligens

Intelligensene er ulike måter mennesker lærer på, ulike former for erkjennelse som mennesker benytter. Framtidas skole må legge arbeidet slik til rette at elevene får bruke alle sine ulike intelligenser. Gjennom prøver må de dokumentere hvilke ferdigheter de har innen de ulike intelligensene.

Kanskje vil Howard Gardners åtte intelligenseteorier erstatte dagens fagdeling.

Den norske eventyrfigurtoppen

Figurene vi møter i eventyr og folkeviser er frodige og ofte morsomme. Derfor setter vi pris på dem og husker dem. De fleste er enkle å forstå, enten er de gode eller onde. De har klare meninger, derfor er det lett å forutsi hvordan de vil reagere i forskjellige situasjoner. Hvilken av disse figurene syns du bør komme på eventyrfigurtoppen?

Nedenfor er en rekke kjente eventyrfigurer satt opp på ei liste. Bli med på en valgkamp der figurene først skal presentere seg selv. Etter at alle har talt, kan det holdes valg. Dette valget avgjør hvem som skal stå øverst på den norske eventyrfigurtoppen.

Presentasjon av figurene – forslag til fremgangsmåte

Foreta trekning slik at hver elev blir tildelt en figur. Figurene skal så gjøres levende for medelevene. Det kan skje ved at personen forteller om seg selv eller at et par elever intervjuer hverandre. Figurene kan gjerne bære kostymer eller benytte seg av rekvisita under presentasjonen. Det bør settes tidsbegrensning for presentasjonene.

Når innleggene skal forberedes, trenges det faglige opplysninger. Dette er lett å finne i eventyrsamlinger, oppslagsverk og på internett. Tid til innstudering av rollene må avsettes.

Ettersom det senere skal foretas avstemning, kan gjerne presentasjonene ha agiterende form. De forskjellige figurene trekker fram hvilke prestasjoner de har utført og fremhever det de mener er positivt ved disse braggene. De sier også klar fra hvorfor folk bør stemme på dem.

Listen over kandidater til eventyrfigurtoppen kan gjerne endres. Den kan forkortes eller utvides. Det er mange å velge mellom. Det er praktisk å begrense listen til norske kandidater. Både folk og fe kan stille som kandidater. Godt valg.

- 1 Askeladden
- 2 Per og Pål
- 3 Trollet
- 4 Prinsessa
- 5 Kongen
- 6 Presten
- 7 Klokkeren
- 8 Lensmannen
- 9 Gudbrand i Lia
- 10 Veslefrikk med fela
- 11 Tyrihans
- 12 Den sjuende far i huset
- 13 Per spelmann
- 14 Håvard Hedde
- 15 Ola Glomstulen
- 16 Bukkene Bruse
- 17 Reven
- 18 Bjørnen
- 19 Grisen
- 20 Kjerringa mot strømmen
- 21 Manndattera
- 22 Kjerringdattera
- 23 Smeden
- 24 Mannen som skulle stelle heime

Tesaurus – ei skattkiste med ord

Tesaurus er et gresk ord som betyr skattkammer. Det ble også brukt om kister til å oppbevare verdisaker i. Vi kjenner igjen ordet i det engelske "treasure", som betyr skatt. I dag brukes det først og fremst om ei ordsamling, ei begrepsordbok. Orda er ikke oppført alfabetisk slik som i ei ordliste. Nei, i en tesaurus er orda gruppert etter betydning, samlet etter assosiasjonsmetoden.

Engelsk språk har hatt sin tesaurus i flere hundre år. Den første norske tesaurusen, Ord og begreper av Johan Hammond Rosbach, kom på Pax forlag i 2001. Boka som består av 22 kapitler, åpner med et kapittel om "eksistens, liv og død", og avsluttes med et kapittel om "Topp, parallel og sentrum". Rosbach som før har gitt ut fem etymologiske ordbøker, understreker at vi har svært mange gode norske ord. Ikke minst fordi vi tar opp en rekke ord fra dialektene. Norsk språk er et ypperlig instrument for tanken, fastslår Rosbach som var æresmedlem av Riksmåls forbundet. Rosbach døde i 2004.

Det nyttige med tesaurusen er at den gir deg mer enn synonymer. Den beskriver også beslektede begreper, slike som kan sette fantasien din i sving og gi deg "språklige lykke-treff" som Knut Hamsun kalte det. På den måten gir tesaurusen deg fin hjelp til å assosiere. Innen hver artikkel er ordene inndelt etter de tre mest ordrike ordklassene: substantiv, adjektiv, verb. I noen artikler er også adverb tatt med.

Når elevene skal skrive en tekst om for eksempel høflighet, gir tesaurusen dem en mengde stikkord som de kan velge mellom når teksten skal disponeres. Når de skal plukke ut ord som dekker det emnet som de ønsker å beskrive, får de trenet følelsen for det innholdet de enkelte ordene dekker. Tesaurusen gir elevene synonymer som kan gjøre framstillingen deres variert og nyansert språklig sett. I tillegg får elevene elementære grammatikkunnskaper når de studerer orda fra de fire ordklassene.

Eksemplet nedenfor viser hvordan tesaurusen presenterer nøkkelord 162 HØFLIGHET:

162 HØFLIGHET (SE 194 RESPEKT)

subst. *høflighet*, pene manerer, god oppførsel; *omtanke*, sjenerøsitet, sømmelighet, takt, diskresjon; *vennlighet*, snillhet, elskverdighet; *respekt*, nedlatenhet, lydighet; *ridderlighet*, galanteri; *etikette*, protokoll, skikk og bruk, vane, konvensjon; *kultur*, god oppdragelse, korrekthet, forfinethet, urbanitet, sivilisertethet, diplomati, belevnhet, pli; *nedlatenhet*, smiger, innyndelse; *hilsen*, håndtrykk, bukk, neiing, knebøyning, reverens, ærbødighet, kyss, klem, omfavnelse, smil, vink, nik; *presentasjon*, introduksjon, velkomsthilsen, invitasjon, mottagelse, skål.

adj. *høflig*, veloppdragen, elskverdig; *omtenksam*, godhjertet, sjenerøs, taktfull, diskré; *vennlig*, snill, omtenksam, elskverdig, elskelig; *full av respekt*, medgjørlig, lydig; *ridderlig*, chevaleresk, galant, høflig; *kultivert*, veloppdragen, korrekt, forfinet, urban, diplomatisk; *nedlatende*, smigrende, krypende.

verb *oppføre seg pent*, vise pene manerer, følge skikk og bruk; *hilse*, løfte hatten, ta av seg luen, bukke, neie, nikke, si hei, presentere gevær, kysse, klemme, omfavne, smile, vinke; *vise respekt*, bukke, nikke, neie, knele, kysse på hånden; *presentere*, introdusere, hilse velkommen, invitere, motta, komplimentere, anerkjenne, heve sitt glass, skåle.

Flere eksempler fra “Ord og begreper – norsk tesaurus”:

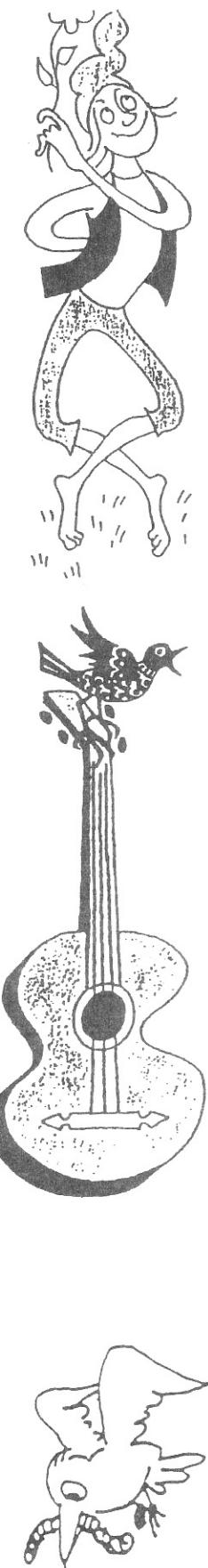
100 MISNØYE (SE 104 NEDSLÅTTHET)

subst. *misnøye*, utilfredshet; *irritasjon*, beklagelse, harme, fortørnelse; *depresjon*, tristhet, nedslåtthet, ulykkelighet, sorg, plage; *spenning*, anstrengelse, mas, kjas, hvileløshet, stress, uro, strihet; *uvilje*, nag, agg, misunnelse; *kritikk*, leting etter feil, pirk, misbilligelse, påtale, vondord, klander, daddel, hard medfart, klage, mumling; *opponent*, dissident, protestant, kverulant, grinebiter, bråkmaker.

adj. *utilfreds*, misfornøyd, gretten, vanskelig å tilfredsstille, vanskelig å ha med å gjøre; *urolig*, hvileløs, stresset, maset, spent; *tverr*, gretten, sint, arg, støtt, såret, pikert, *kritisk*, vanskelig, krevende, vanskelig å gjøre til lags, kritikksyk, kverulantisk, kranglevoren; *skuffet*, utrøstelig; *misunnelig*, sjalu, skinnsyk. **verb** *være misfornøyd*, klage, bære nag, grynte, brumme, bråke, kjekle, kverulere; *kritisere*, klandre, dadle, komme med spissfindigheter.

103 MUNTERHET (SE 95 GLEDE, 105 HUMOR, 109 HÅP)

subst. *munterhet*, lystighet, blidhet, moro; *lykkefølelse*, tilfredsstillelse, tilfredshet; *optimisme*, håpefullhet, positivt syn; *vitalitet*, livsnyhet, livaktighet, liv, livsglede, moro; *lystighet*, munterhet, glede, godt humør, latter, spøkefullhet, jovialitet. **adj.** *munter*, lystig, blid, sorgløs, sangvinsk; *optimistisk*, håpefull, positiv; *vital*, levende, livat, livsglad, strålende, livskraftig; *munter*, glad, lystig, full av latter, artig, morsom, jovial; *vennlig*, hyggelig, behagelig, amabel, omgjengelig; *oppmunrende*, varmende. **verb** *være munter*, være blid, være hyggelig, smile og være glad; *ta seg sammen*, se tingene fra den lyse side; *trøste*, være hyggelig, oppmuntre.

123 KJEDSOMMELIGHET

subst. *kjedsommelighet*, monoton, ensformighet, grå hverdag, tristhet, banalitet; *tunghet*, gråhet, fargeløshet, langsomhet; *tretthet*, verdenstretthet, kjedsommelighet, lathet, tredemølle; *gledesdreper*, torn i øyet.

adj. *kjedelig*, monoton, ensformig, gjentatt, samme, grå, uinteressant, lite morsom, fantasiløs, flat, fargeløs, trøtt, prosaisk, banal; *pratesyk*, ordrik, langtrukken; *trettende*, kjedelig, plagsom, kulten, ulidelig, guffen, ufyselig; *trett av*, misfornøyd med.

verb *kjede*, kjede til døde, aldri bli ferdig, være den samme bestandig, gjenta seg.

284 REISE TIL LANDS (SE 270 FRITID, 290 TRANSPORTMIDDEL)

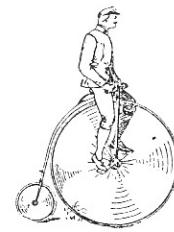
subst. *reise til lands*, turisme, sightseeing, globetrottervirksomhet, oppdagelsesreise, pilgrimsferd, fjellvandring, vandring fra hytte til hytte; *reise*, odyssé, ekspedisjon, ferd, språkreise, opplevelsesreise, feriereise, chartertur, pakketur, haiking, sydntur, safari; *tur*, tripp, uteliv, friluftsliv, ridetur, sykkeltur, spasertur; *spasertur*, flanering, marsj, turmarsj, turorientering, haiking, fjellvandring, skogtur, bærtur, sopptur; *løping*, jogging, sprint, maraton, terrenghøp, orienteringsløp, langrenn; *reiserute*, bestemmelsessted, overnatningssted, hotell, motell, pensjonat, vandrerkjem, ungdoms-herberge, kursted; *reisende*, passasjer, turist, veifarende, haiker, nomade, handelsreisende; *spaserende*, gående, fotgjenger, vandrer, globetrotter, vagabond, loffer, omstreifer, landstrykker, tramp, handelsreisende, agent.

adj. *reisende*, veifarende, ambulerende, vandrende, nomadisk, hvileløs, omstreifende.

verb *reise*, fare, dra, farte, dra på tur, *spasere*, gå, gå fottur, vandre, slentre, flanere, haike; *løpe*, jogge, sprinte.

adv. *til lands*, til fots, på landeveien.

Dialektene – forsvinner ikke

Dialektene vil ikke forsvinne i nær framtid, men de vil regionaliseres, sier språkekspertene. Det vil si at talemålet i en region påvirkes og tilnærmer seg talemålet i storbyen i regionen. Trøndersk talemål blir for eksempel mer og mer likt talemålet i Trondheim. I framtida blir det sieldnere å høre særpreget dialekt fra små bygdesamfunn.

I Skandinavia har Norge særstillingen som det mest «dialektrike» landet. I Sverige og Danmark har ikke dialektene samme status som her i landet. I Norge har ikke lærerne lov til å rette på talemålet til elevene. I de to nevnte naboland blir elevenes tale innrettet mot riksnormalen.

At dialektene opptar folk flest sterkt, får vi stadig bevis for når det er dialektkonkurranser i mediene. «Hvorfor prate om været når vi har dialektene å snakke om?» spurte NRK mannen Andreas Lunnen en gang. Det er ikke tvil om at folk interesserer seg for dialektene. De har vært hyggelige sosiale døråpnere for mange.

I BEGYNNELSEN VAR DIALEKTENE –

Dialektene er det egentlige morsmålet vårt. De oppstod hundrevis av år før folk fant på å skrive språket. Dialektene danner forbindelseslinjene bakover i tida til det språket som ble talt her i landet fra gammel tid. De er en del av den levende lokalkulturen, som igjen danner basis for nasjonalkulturen.

UNNSELIG FOR Å BRUKE DIALEKT

Vi har opplevd tidsperioder da dialektene ble sett ned på, som noe mindreverdig. Ennå kan vi merke tendenser til en viss språklig unnselighet hos enkelte som bruker dialekt. De føyer gjerne til et forlegent «som vi sier her» for å gardere seg mot å bli misforstått.

Stort sett er dialektord mer utbredt enn de fleste tror. Mange ord som vi her i Namdalen mener er typiske namdalsord, finner vi ofte igjen i andre dialekter. Det er således et tydelig slektskap mellom dialektene. Dette slektskapet går også på tvers av landegrensene. Trøndelagsfylkene har mange dialektord felles med grensebygdene på svensk side.

DIALEKTENE FORANDRES

Rett nok forandres dialektene, som levende språk skal gjøre. Dialektord på redskaper og gjenstander som ikke er i bruk blant folk flest lenger, forsvinner naturlig nok. Men mange gode allmenne og personbeskrivende ord lever i beste velgående. Dialektorda er ofte langt mer presise og nyanserte enn de uttrepede gjengangerne i normalspråket. Derfor fortjener de å bli brukt mer.

ALLE VIL HA GLEDE AV DIALEKTORD

Det er ikke tvil om at alle vil ha glede av å bruke dialektorda flittigere. Et mer fargerikt og presist språk blir resultatet av det. Forfatterne våre har vist at dialektorda også kan brukes i skrifte-språket med effektfull virkning.

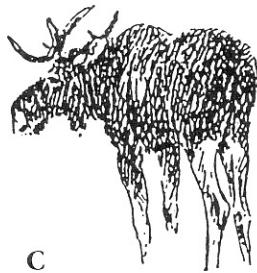

«STYRKJE DEN PERSONLEGE IDENTITETEN»

Ved å gi elevene kunnskaper om dialekter og oppmunstre dem til å holde på egen dialekt, bidrar vi til å oppfylle et av målene for faget norsk: «Opplæringa i faget har som mål å styrke den personlege identiteten hjå elevane.» (L97 s. 116).

På den følgende siden presenteres eksempel på dialektoppgave.

Dialekttipping

NAMDALSORD

DALEKTTIPPEKUPONG 1:

A	B	C	A	B	C	
1. ein stronk	oksekalv	beholder, et kar	halsbetennelse	☐	☐	☐
2. å skrøft opp	hoppe høyt	irettesette med skjenn eller juling	bygge tømmerhytte	☐	☐	☐
3. ei trø	fiskestang	fotsopp	ei klabbete ski	☐	☐	☐
4. å prakkes	streve med noe	isolere hus	pakke nistemat	☐	☐	☐
5. ei tøtt'	trespann, bøtte	ei stor vorte	ei jente	☐	☐	☐
6. traugsopen	stor stabbursnøkkel	yngstebarnet i familien	utslitt kost	☐	☐	☐
7. krokjin	ubarbert, ustelt	smørkjerning	overmettet av noe	☐	☐	☐
8. kontrali	vansklig	grov, grøtet stemme	utbetalning av utbytte	☐	☐	☐
9. flakkfør	varierende skiføre	isgang i elva	streifende	☐	☐	☐
10. bjønglåt	gjenklang	innfløkt	lokking av storfe	☐	☐	☐
11. saugt	inntørka, skrukkete	slurpende grautspising	fuktig	☐	☐	☐
12. ein slauri	lat fyr	utgått sko	ukvass ljå	☐	☐	☐

DALEKTTIPPEKUPONG 2:

A	B	C	A	B	C	
1. ei ørtæv	stor sandør	øresjukdom	øreflik	☐	☐	☐
2. å strene	slite hardt	hoste, harke	gå fort, fare over	☐	☐	☐
3. ein ølgubbi*	stort ølkrus	utgammel kall	varmt luftdrag	☐	☐	☐
4. ein kjos	vik ved elvemunningen	grålysning om våren	hobbyarbeid	☐	☐	☐
5. lemus	museunger	småtrekninger i muskel	lita dør	☐	☐	☐
6. fløt	hurtigere enn normalt	melkedrikk	første frostnatt	☐	☐	☐
7. glafsfali	hundekjeften	hålkeføre	uvoren opptreden	☐	☐	☐
8. preinstekk	primstav	leik med pinner	ertelysten person	☐	☐	☐
9. ei skytt	uthus, vedbod	vindkast, kuling	ei luke i veggen	☐	☐	☐
10. nauver	islandsk sau	ufyselig høstvær	nærtagen, smålig	☐	☐	☐
11. nater	blodmangel	oppfarende, sint	naturmedisin	☐	☐	☐
12. ei sål	sterkt lysblink	grispurke	stakkar, tufs	☐	☐	☐

DALEKTTIPPEKUPONG 3:

A	B	C	A	B	C	
1. eit bøkkeltre	busk i fjæra	del av vevstol	upraktisk person	☐	☐	☐
2. ei rokko	trespade	ringdans	grovbrødsort	☐	☐	☐
3. ein korell	krangel	treblåseinstrument	hard steinsort	☐	☐	☐
4. karavorlig	kveldstrøtt person	sjenert person	kry person	☐	☐	☐
5. ormåt	ungene til ormen	samleord for insekt	morgenmåltid	☐	☐	☐
6. ein kjesil	rask, lettføtt person	dyr i lemenfamilien	kjøkkenredskap	☐	☐	☐
7. ein tronovér	trøndersk saurase	stabeis	spinneredskap	☐	☐	☐
8. ei koks	kvinnelig båtbygger	ause til å drikke av	syrereredskap	☐	☐	☐
9. ein kauri	utsvelta sau	trespon for opptenning	visdomstann	☐	☐	☐
10. kiltråt	innfløkt, vanskelig	dårlig skiføre	lattermild person	☐	☐	☐
11. ein stakail	sta gammel mann	halvvoksen gutt	jordbruksredskap	☐	☐	☐
12. ein utangi	værhardt sted	ugagnskråke	redskap i smia	☐	☐	☐

* uttales med tykk l.

Fasit på side 33

Hvordan vil du at "Et dukkehjem" skal ende?

Vi går inn i Ibsen-året. I 2006 er det 100 år siden Henrik Johan Ibsen døde. Dette blir markert med teaterforestillinger og mange andre arrangementer i 2006. Nedenfor står et utdrag av "Et dukkehjem". Det er knyttet en oppgave til teksten.

Henrik Ibsen
ET DUKKEHJEM
Skuespill i tre akter
(1879)

PERSONENE:

Advokat Helmer
Nora, hans hustru
Doktor Rank
Fru Linde
Sakfører Krogstad

Helmers tre små barn
Anne-Marie, barnepike hos Helmers
Stuepiken sammested
Et bybud
(Handlingen foregår i Helmers bolig)

FØRSTE AKT

(En hyggelig og smakfullt, men ikke kostbart innrettet stue. En dør til høyre i bakgrunnen fører ut til forstuen; en annen dør til venstre i bakgrunnen fører inn til Helmers arbeidsværelse. Teppet på gulvet; ild i ovnen. Vinterdag.)

(Der ringes ute i forstuen; litt etter hører man at der blir lukket opp. Nora kommer fornøyet nynnende inn i stuen; hun er kledd i yttertøy og bærer en hel del pakker, som hun legger fra seg på bordet til høyre. Hun lar døren til forstuen stå åpen etter seg, og man ser der ute et bybud, der bærer en julegran og en kury, hvilket han gir til stuepiken, som har lukket opp for dem.)

Nora. Gjem juletreet godt, Helene. Børnene må endelig ikke få se det før i aften, når det er pyntet. (til budet; tar portemoneen frem.) Hvor meget -?

Bybuden. Femti øre.

Nora. Der er en krone. Nei, behold det hele.

(Budet takker og går. Nora lukker døren. Hun vedblir å le stille fornøyet mens hun tar yttertøyet av.)

Nora. (tar en pose med makroner opp av lommen og spiser et par; derpå går hun forsiktig hen og lytter ved sin manns dør). Jo han er hjemme. (nynner igjen, idet hun går hen til bordet til høyre.)

Helmer. (inne i sitt værelse). Er det lerkefuglen som kvidrer der ute?

Nora (i ferd med å åpne noen av pakkene) Ja, det er det.

Helmer. Er det ekornet som romsterer der?

Nora. Ja!

Helmer. Når kom ekornet hjem?

Nora. Nu nettopp. (putter makronposen i lommen og visker seg om munnen.) Kom her ut, Torvald, så skal du få se hva jeg har kjøpt.

Helmer. Ikke forstyrr! (litt etter; åpner døren og ser inn, med pennen i hånden.) Kjøpt, sier du? Alt det der? Har nu lille spillefuglen vært ute og satt penger over styr igjen?

Nora. Ja, men, Torvald, i år må vi dog virkelig slå oss litt løs. Det er jo den første jul da vi ikke behøver å spare.

Helmer. Å, vet du hva, ødsle kan vi ikke.

Nora. Jo, Torvald, litt kan vi nok ødsle nu. Ikke sant? Bare en liten bitte smule. Nu får du jo en stor gasje og kommer til å tjene mange, mange penge.

Helmer. Ja, fra nyttår av; men så går det et helt fjerdingår før gasjen forfaller.

Nora. Pytt; vi kan jo låne så lenge.

Helmer. Nora! (går hen til henne og tar henne spøkende i øret.) Er nu lettsindigheten ute og går igjen? Sett nu jeg lånte tusen kroner i dag, og du satte dem over styr i juleuken, og jeg så nyttårsaften fikk en taksten i hodet og lå der.

Nora. (legger hånden på hans munn). Å fy; tal ikke så stygt.

Helmer. Jo, sett nu at slikt hende, - hva så?

Nora. Hvis det hendte noe så følt, så kunne det være ganske det samme enten jeg hadde gjeld eller ikke.

Helmer. Nå, men de folk jeg hadde lånt av?

Nora. De? Hvem bryr seg om dem! Det er jo fremmede.

Helmer. Nora, Nora, du est en kvinne!

(Scencanvisningene er forkorta)

Ordforklaring: est=er.

Teksten ovenfor er hentet fra skuespillet "Et dukkehjem" av Henrik Ibsen. Hvordan ønsker du at dette skuespillet skal ende? Skriv din egen slutt enten som skuespill eller fortelling.
Overskrift: Et dukkehjem

Bjørnsondikt ga ufrie ukrainere kampglød

Norske diktere har gitt inspirasjon og kampglød til ufrie ukrainere som kjempet for selvstendighet og demokrati. Bjørnstjerne Bjørnsons dikt "Jeg velger meg april" ble gjendiktet til ukrainsk. På grunn av at våren kommer tidligere i det store landet like nord for Svartehavet enn her nord, valgte gjendikteren å legge handlingen i diktet til mars i stedet for april. Men den opprørske vårløsningen og håpet om bedre tider bryter tydelig fram mellom linjene også i den ukrainske utgaven av Bjørnsondiktet. Tankene om en ny vår som diktet bringer, førte til at et nytt teater ble grunnlagt i Kiev.

Også Ibsens diktning har inspirert frigjøringsgrupper i Ukraina. Mange av Henrik Ibsens skuespill har vært satt opp på teatrene i Kiev. På et folkemøte som studentene arrangerte etter at "En folkefiende" ble vist, var mishagsytringene mot det politiske styre i landet så sterke at politiet arresterte møtedeltakerne. Hovedtanke i skuespillet om at den som står alene, er den sterkeste, hadde tent sterke følelser hos tilskuerne. Det er underlig å tenke på at nordmannen Henrik Ibsens skuespill ble en trussel for det russiske regime i Ukraina mer enn hundre år etter at skuespillet beskrevet. Også "Et dukkehjem" førte til sterke diskusjoner om kvinnenes stilling i Ukraina.

Norsknytt var med på en kulturreise til Kiev høsten 2005. I reisen var det innlagt et seminar om forbindelsen mellom Ukraina og Norge. Her foreleste Ukrainas fremste kjenner av Kievs historie, Mikhail Kalnitskij. Det var han som kom med opplysningene om den sterke påvirkningskraften de norske dikterne har hatt for ukrainernes frihetskamp. Ukraina ble selvstendig nasjon i 1991. Ukraina er et av de største landene i Europa, tidligere var området kjent som Europas kornkammer. Byen Kiev sies nå å være den grønneste hovedstad i Europa. Ukraina er dobbelt så stort som Norge i areal.

Nære dynastiske forbindelser mellom Norge og Kiev på 1000- og 1100-tallet

For om lag 1000 år siden var Kiev den mektigste byen i Øst-Europa. De fleste vikingkongene i Norge besøkte byen og hadde opphold der. Snorre Sturlason forteller i kongesagaene om dette. Her kan vi også lese om de dynastiske forbindelsene mellom de norske kongene og storfyrsten i Kiev. Giftermål skulle gi de mektige fyrstene og kongene mer makt og gods.

Storfyrsten av Kiev, Jaroslav den vise, (978 - 1057) ble i 1019 gift med Ingegerd Olavsdotter (1000 - 1050), datter av Olav den hellige. De fikk ti barn, 4 døtre og 6 sønner. Sønnene delte senere farens enorme rike mellom seg og opprettet mindre fyrstedømmer.

Senere giftet Harald Hardråde seg med en av døtrene til Jaroslav den vise, Elisif. Hun var Norges dronning i 20 år, fra 1046 til 1066, da Harald Hardråde falt i slaget ved Standford bru i England.

Slik ble "Jeg velger med april" til

Det fins en fortelling om hvorledes diktet "Jeg velger meg april" ble til. Bjørnstjerne Bjørnson ble i 1869 bedt om å skrive et månedsdikt i den danske kalenderen Souvenir. Bjørnson bladde gjennom kalenderen og så at bare måneden april var ledig. De andre månedene hadde allerede fått sine dikt. Bjørnson hadde ikke noe valg. Han så det humoristiske i situasjonen og "valgte" seg april!

VALG

Jeg velger meg april.
I den det gamle faller.
I den det ny får feste.
Det volder litt rabalder.
Dog fred er ei det beste,
men at man noe vil.

Jeg velger med april,
fordi den stormer, feier,
fordi den smiler, smelter,
fordi den evner eier,
fordi den krefter velter.
I den blir somren til.

Smaå drypp fra lærer til lærer

Skap variasjon i timen

For mange elever blir konsentrert arbeid med teoretisk stoff en hel skoletime for krevende. Det erfarer lærerne daglig. Det lønner seg å bryte opp timen og skape variasjon. Bare ett minutt foran dring gir en frisk pust og har positiv virkning. Noen engelsklærere lar elevene leke ”teselskap”.

Elevene får i en kort periode vandre rundt i klassen og konversere om det stoffet de arbeider med. I andre fag kan andre former for avveksling legges inn. En sang og litt gammeldags strekk og tøy passer i alle sammenhenger. Det viktigste er å skape variasjon, gjerne kombinert med at elevene får bevege seg.

Bokstavleik motiverer til å bruke ordliste

Lysten til å bruke ordliste er ikke alltid til stede hos elevene. En liten bokstavleik som er brukt i forbindelse med den første utdelinga av nynorsk ordliste (elevene som har nynorsk som sidemål), vekket et sterkt behov for å få bruke ordliste.

Elevene fikk følgende oppgave: Hvem kan lage flest ord av bokstavene A R N U T E? Du trenger ikke bruke alle bokstavene iorda du lager. Ingen av bokstavene kan brukes mer enn en gang i hvert ord. Bare ord som står i ei ordliste vil bli godkjent. Læreren kan gjerne sette ei tidsramme på leiken.

Elevene har ikke arbeidet i lang tid før spørsmål etter ordliste dukker opp. Læreren har selv sagt ordlistene i skapet. Ordlistene tas raskt i bruk på en lystbetont måte.

Unngå substantivsjuke

I litt oppstyrtet bokspråk har vi lett for å bruke substantiv som er avledet av adjektiv eller verb. Språket blir bedre om vi brukte det enkle adjektivet eller verbet. Ikke skriv: - Det viste seg å medføre riktighet. Skriv: - Det viste seg å være rett.

Frisk opp språket med ord fra idretten

Idretten er spennende og dramatisk. Derfor blir idrettsspråket også i stor grad brukt for å friske opp all språklig framstilling. Selv i Bibelen er språket krydret med ord fra kappler og kamp. I moderne språk finner vi svært mange idrettsord. Gjør elevene oppmerk som på det. La dem komme med eksempler. Slik aktivitet øker sansen for språk. Når en først er kommet i gang, vil eksemplene hagle. Snart er hele tavla full av idrettsord som vi bruker i overført betydning. En slik aktivitet stimulerer språknysgjerrigheten.

Skriv logg mens du leser

Enkelte elever kan ha stor utbytte av å skrive logg mens de er i ferd med å lese ei bok. De tar en lesepause etter hvert kapittel eller sjeldnere og noterer hva de syns om boka så langt. De skriver hva de syns om personene, hvordan de tror handlinga utvikler seg vider o.l. Slike notater er interessante å lese igjennom etter at boka er ferdiglest. Det er ingen tvil om at slike arbeidsmåter skjerper interessen og gir større leseropplevelser. Spesielt interessant kan en slik loggskriving være dersom to eller flere elever leser den samme boka og sammenligner og drøfter loggene sine.

Hukommelsen trenger også trim

Det er aller viktigst å lære å huske framover i tid, ikke bare bakover. Vi øver hjernen for lite på det som skal skje. Vi må repetere en kode, et navn, ei glose eller andre opplysninger for at det skal dannes hukommelsesspor i hjernen. Dette er noen av de momentene hukommelsesekspert Pål Johan Karlsen utdypet i boka "Slik får du bedre hukommelse" utgitt på Aschehoug forlag.

Forfatteren omtaler forskjellige teknikker og gir tips om hvordan vi lettere kan huske ting og lagre det vi ønsker å huske. Hukommelsen vår er fantastisk. Vi husker mye mer enn det vi trenger for å overleve. Det er bra at vi glemmer det som ikke er så viktig. Men det som er viktig, kan vi lære å huske.

Hukommelsen er på topp i 20-åra. Yngre mennesker overvurderer ofte hukommelsen sin. De mener at de kan huske alt uten å bruke huskekne. Eldre undervurderer hukommelsen og læringsevnen.

Jo mer åpne vi er for å lære gjennom hele livet, dess mindre blir hukommelsen svekket med alderen. Quiz av alle slag er utmerket hjernetrim. Det samme er dans og annen fysisk aktivitet der vi må samordne bevegelser etter musikk.

Dagliglivet blir enklere dersom vi venner oss til å legge ting vi ofte har bruk for på faste lett synlige plasser. Slik kan vi spare oss for ergrelser og tidstap når vi skal finne nøkler, penger, mobil, billetter og lignende. Det er heller ikke noen skam å skrive huskelapper. Vil du i farten huske mer enn tre-fire ting i dagliglivet, så har du bruk for huskelapp.

Lavt og ustabilt blodsukker reduserer hjernens huskeevne. Måltider holder blodsukkeret stabilt og er derfor like viktig som lesing. Om du i en prøvesituasjon føler deg helt tom, bør du ta en pause og røre på deg. Som regel kommer det du har lest tilbake når kroppen slapper av og blodet kommer tilbake til hjernen. (Folk som skriver forteller ofte om at det er helt nødvendig for dem å ta mosjonspauser under arbeidet. Av dikterne var Ibsen, Bjørnson, Duun og flere kjent for at de tok turer når skrivinga stoppet opp.)

Det er nyttig å notere når du leser eller lytter. Ofte er det mer utbytterikt å notere punkter enn sammenhengende tekst. Etterpå må du lese gjennom notatene og bestemme hva du ønsker å huske. Om du kan koble det nye du har lært sammen med stoff som du kan fra før, går læringen bedre.

Drøft det du har lært med andre. Alt som går innom tankesentrene i hjernen, fester seg bedre i hukommelsen. Hjernen er som en muskel. Jo mer du bruker den, dess bedre fungerer den.

Og jo mer du bruker av det du lærer, jo lettere er det å lære mer. All erfaring viser at det er lurt å samarbeide med andre når du skal lære.

Pål Johan Karlsen sier i boka si at det er en fordel å lese pensum på lesesalen framfor på en kafe eller i senga. Slik er det fordi hjernen lettere finner igjen det som er lagret av kunnskap, hvis gjenkallingen skjer i samme miljø som innlæringen. Eksamens holdes vanligvis i et lokale som minner mer om en lesesal enn en støyende kafe.

1 Hvilke opplysninger i teksten var viktige for deg. Skriv punktene på ei liste.

2 Skriv ned huske- og lærekne som du har hatt god erfaring med. Snakk med dine medelever om lese- og studievaner.

3 Kan du noen huskeregler? Del dem med andre.

Sett rett skilletegn – da blir teksten lettere å forstå

1 USKYLDIG

uskyldig herr dommer sa fangen
men dommeren han var en vrang en
han nikker og spør
du stjal jo litt før
nei dette er første gangen

Oppgave

Sett inn tre par hermetegn, to utropstegn,
ett spørretegn, to komma, et kolon, to punktum.

Fem ord skal ha stor forbokstav.

Når du har satt inn disse tegna, oppdager du at limericken blir lettere å lese.

2 OPPDRAGING AV SKRIKARUNGAR
ho remja og skreik støtt ho maren
fortvila vart mora ho karen
no syng eg ein song
sa karen ein gong
prøv først med det gode ba faren

Oppgave

Sett inn to par hermeteikn, eit ropeteikn,
tre komma, fire punktum. Sju ord skal ha
stor bokstav framst.

3 KJENNETEIKNET

da han odelsgut-per i frå flå
vart spurt kor er faren din nå
ga guten det svar
jau hos grisen er`n far
det er han som har skjermhuva på

Oppgave

Sett inn to par hermeteikn, eit spørjeteikn,
to kolon, eit ropeteikn, eit komma, eit punktum.

Sju ord skal ha stor bokstav framst.

Limericken er et lite dikt på fem verselinjer som er bygd opp etter et fast mønster. Først og fremst er limericken konsentrasjon av innhold.

Limerickforfatter: Jon Hildrum

4 VERDIFULL BIL

antonson eide en bil som hadde sett sine
beste dager folk gjorde ofte narr av det
skrøpelige kjøretøyet hans
jeg vet hva du kan gjøre for å flerdoble
verdien av bilen din ropte jens da
han syklet forbi antonsen
ja hva da spurte antonsen nysgjerrig
fyll opp tanken flirte jens tilbake

Oppgave

Sett inn tre par hermetegn, et spørretegn,
et utropstegn, et komma, fem punktum.
Ni ord skal ha stor forbokstav.

5 LEOPARDJAKT

trine og tom var på jakt i afrika plutselig
kom en leopard byksende mot trine
skytt den på flekken brølte trine
hvilken flekk spurte tom

Oppgave

Sett inn to par hermeteikn, et utropstegn,
Et spørretegn, fire punktum.
Ni ord skal ha stor forbokstav.

6 FEILPLASSERT KOMMA

I ei avis stod det:
Hun sendte bud på dyrlege, og lensmann
og hunden ble avlivet.

Oppgave

Sett komma på rett plass.

7 EN LITEN GÅTE

Vi mennesker har ti fingerer på
hver av hendene fem og tjue
negler på hender og føtter.

Oppgave:

Gjør teksten korrekt ved hjelp
av komma.

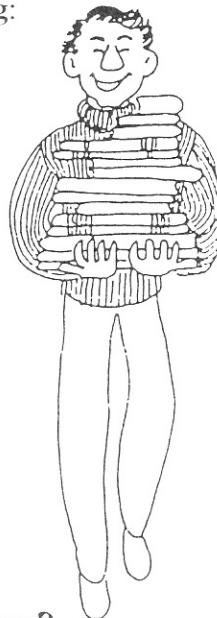

Veger inn i skjønnlitteraturen

Presentasjon av ei bok

Når klassen arbeider med ei eller flere bøker, bør varierte måter for å la andre få del i leseropplevelsene tas i bruk. Nedenfor står en rekke forslag:

- a) Bokmelding
- b) Lese utdrag
- c) Fortelle for hverandre
- d) Lage sammendrag
- e) Presentere boka for en annen klasse
- f) Dramatisering
- g) Personskildring
- h) Intervju med dem som har lest boka
- i) Diskusjon
- j) Forfatterportrett
- k) Arbeide videre med temaet
- l) Dikt
- m) Tegning
- n) Utstilling og annen PR på skolebiblioteket

Hvilken dikter/litterær person er jeg?

Spørrekonkurranser om litterære emner kan arrangeres i klassen. En form kan være at en elev er en kjent dikter eller en person fra et litterært verk. Han gir noen opplysninger om "seg selv" og spør: Hvem er jeg? Den eleven eller det laget som finner fram til rett svar på grunnlag av færrest opplysninger, høster flest poeng.

Elevene lager oppgaver selv

Elevene må oppmuntres til selv å lage oppgaver.

I den forbindelse bør læreren gi elevene litt instruksjon i oppgaveutarbeiding:

- Unngå spørsmål som kan besvares med bare ja eller nei.
- Still spørsmål som tvinger de som skal svare, til å fordype seg i innholdet. Til det formålet er spørsmål av "hvordan, hvorfor og hva slags-typen" mer egnet enn "hvem-hva-hvor-spørsmålene."
- Glem ikke illustrasjoner og ordforklaringer når spørsmålene skal lages.

Når elevene skal stille spørsmålene til sine medelever, er *spørsmålsstafett* en brukbar arbeidsform. Eksempel:

Eva starter spørsmålsstafetten med å stille et spørsmål i klassen. Elevene som kan svare, rekker opp hånden. Eva ber Ola svare. Dersom Olas svar er rett, stiller han neste spørsmål til klassen. Dersom Ola svarer galt, må Eva spørre en annen. Læreren må påse at flest mulig av elevene i klassen får delta.

Den enkleste litteraturstudieoppgaven

Les teksten grundig. Velg deretter ut og skriv ned den setningen som du syns dekker innholdet best. Denne setningen skal du lese opp for klassen.

Alle i klassen skal lese "sin" setning høyt og tydelig. Etterpå diskuteres setningsvalgene.

Med denne enkle arbeidsmåten får alle elevene fordype seg i teksten ut fra sine egne forutsetninger.

Lag annerledes stemmesedler

Stortingsvalget med valgkamp og stemmesedler med politikernavn på er over. Nå går det an å stemme på andre ting, for eksempel naturoppler, reiser, idrettsbragder m.m. Her er noen slike stemmesedler:

Stemmeseddel for Det norske vind- og vær-partiet (DNVV)

- 1 Et forfriskende regnskur som pisker deg i ansiktet etter en hetebølge
- 2 Nysnø med glitrende solreflekser i
- 3 Duften fra en moden kornåker der aksene duver i kveldsbrisen
- 4 Drønnende bøgeslag som bryter mot fjellklippen
- 5 Stanken av tang og salt sjø når det blåser på landsvind

Stemmeseddel for Norsk reis- og nyt-naturen-parti (NRNN)

- 1 Lokomotivet som trekker nattoget opp på Dovre mens du sover i kupeen.
- 2 Den spenstige brua som gjør det enkelt for deg å komme over til en andre siden av fjorden.
- 3 Sykkelen med 21 gir som bringer deg over alt, uten forurensning.
- 4 Det tunge flyet som bringer deg langt på kort tid.
- 5 Stem på den baktunge humla allikevel greier å fly.

Finn på nye partier og saker. Utform lister på lignende måte som vist ovenfor. Bruk listene ovenfor og lister som dere lager og start valgkamp. Lag plakater og hold taler. Avslutt det hele med avstemning. Hvilke partier vinner?

Ordenes lyd og betydning – et lite eksperiment

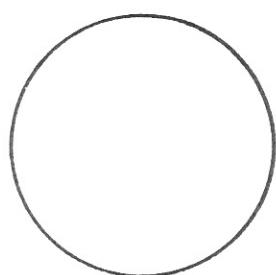
Selv om forholdet mellom ordenes lyd og deres betydning egentlig er tilfeldig, kan vi likevel en gang i blant ane en sammenheng mellom lyd og betydning.

(Vi ser bort fra lydhermingsordene som stort sett omfatter dyrelåter og andre lyder i naturen, for eksempel kakle, mjau, skvalpe.)

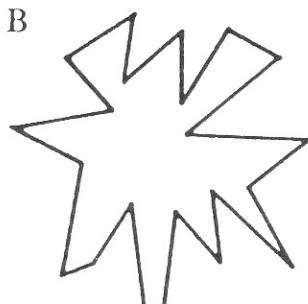
Vi gjør et eksperiment

Vis klassen disse tre figurene. Fortell elevene at her ser de en kitsif, en spung og en jorum. Elevene skriver på en lapp hvilket navn de syns passer best til hver figur.

A

B

C

Hva ble resultatet? Snakk om det i klassen

Skriv sakprosa

Sakprosa er sanne, ikke oppdiktede tekster, som vi bruker når vi skal informere om noe eller påvirke noen. Framstillingsmåten er saklig og oftest objektiv. Vi kan bruke ulike typer språk når vi skriver sakprosa. Eksempler på sakprosasjangerer er artikler, intervju, referat, rapport, oppskrifter og bruksanvisninger.

- 1 I avisene finner vi ukeprogram for fjernsynet. Ta for deg ukeprogrammet, og skriv om de sendingene du ønsker å se i løpet av uka. Grunngi valgene dine. Overskrift: Dette ønsker jeg å se i fjernsynet denne uka.
- 2 Tenk deg at du er medarbeider i ungdomsbladet "Vi unge". Du får i oppdrag å skrive en artikkel i bladets ukentlige spalte "Ukens yrke". Du får selv velge hvilket yrke du vil skrive om. (Du kan gjerne flette et intervju med en yrkesutøver inn i artikkelen.) Lag selv overskriften til artikkelen.
- 3 Du er mor/far til en ungdom på din alder. Grei ut om denne ungdommen og om hvordan du oppdrar henne/ham. Overskrift: Slik skal en tenåring oppdras.
- 4 Lag et intervju med en eldre person om hennes/hans skolegang. Spør om hvilke fag de hadde, om bøker og hjelpebidrag, om disiplin m.m. Lag overskrift selv.
- 5 Klassen din har bestemt seg for å lage ei "medlemsbok" der alle i klassen skriver en presentasjonsartikkel om seg sjøl. Skriv din sjølbioografi til denne boka.
- 6 Slik vil det se ut her om ti år. Tenk deg ti år fram i tida. Du tar en tur gjennom et område på heimstedet ditt. Velg selv ut et område. Grei ut om hva du ser.
- 7 Slik lager jeg og serverer favorittretten min. Skriv om råstoffene du vil bruke og om tillagingen av retten. Grei ut om festbordet du vil dekke og om hvordan retten skal serveres.
- 8 Klassen din skal være vertskap for en klasse fra vennskapskommunen i Danmark. Sett opp et program for de tre dagene besøket skal være. Gi gjerne utfyllende forklaringer til noen av programpostene du setter opp.
- 9 Slik ville jeg kle til fest dersom jeg kunne kjøpe inn klær og utstyr uten tanke på hva det kostet. Beskriv hvordan du ser ut når du har fått på deg all feststasen.
- 10 En av dine brevvenner har fått et kjæledyr. Denne personen ber deg om råd når det gjelder oppdragelse og stell av kjæledyret. Skriv et brev der du gir vedkommende råd og opplysninger om dyrestell.
- 11 Du besøker et sted der du får god kontakt med ungdommene og ungdomsmiljøet. Noe av det ungdommene driver med her, kan vi sannelig gjøre heime også, tenker du. Skriv et brev til en kamerat heime og fortell om ungdomsaktiviteten på det stedet du gjester.

NORSKNYTT'S MIDTSIDER – SKRIV

Igangsettere for skriving

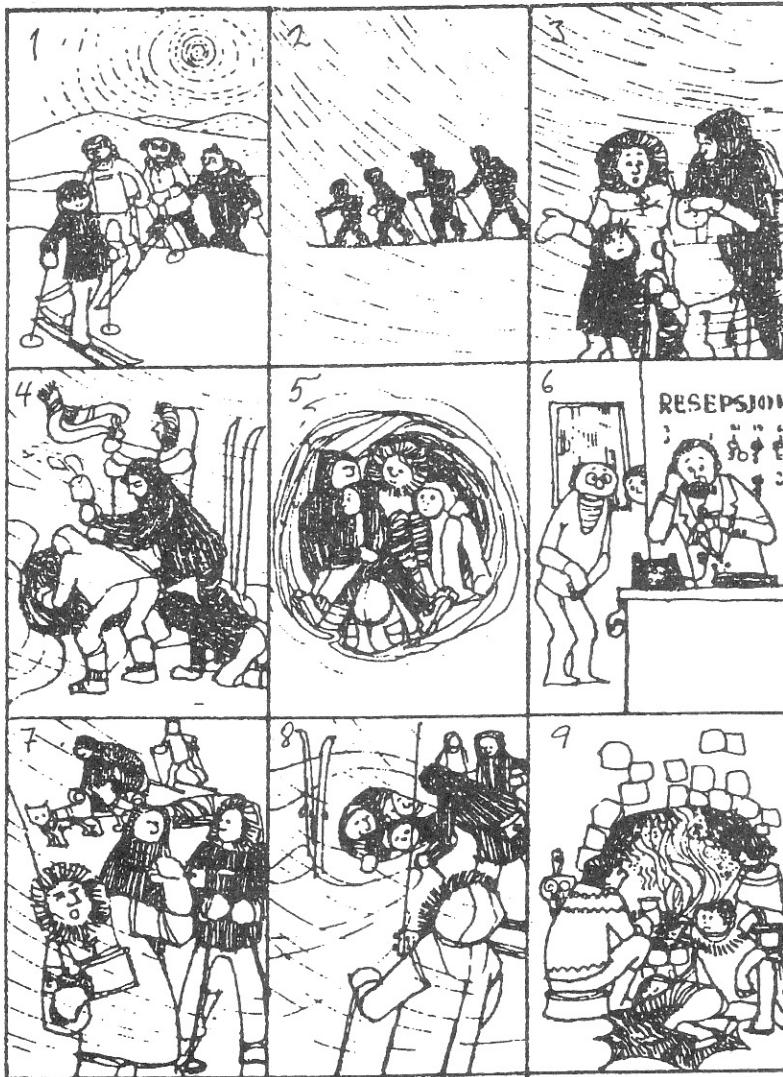
Velg stikkord – Skriv!

Under ser du en hel del stikkord hulter til bulter. Plukk ut noen av dem, og bruk dem som overskrifter til tekster som du skriver. Velg sjanger sjøl. Det kan være for eksempel: brev, dikt, fortelling, eventyr, intervju, dialog, artikkel, reportasje. Du kan også sette sammen ulike sjangrer, for eksempel ta med et dikt eller en dialog inne i ei fortelling, eller sette et intervju inn i en reportasje. Føy gjerne til flere stikkord i rammen.

Dersom du syns det er vanskelig å velge emne under, kan du la slumpen rå: Lukk øynene. Sett så fingeren ned et sted på lykke og fromme, og se hvilket emne det blir!

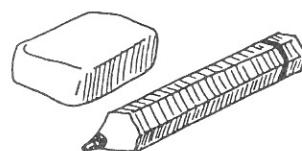

Fortell – start midt i handlinga

Når du skriver eller forteller, følger du antakelig handlingen i den tidsrekkefølgen alt skjedde i. Du skriver i kronologisk (tidsriktig) rekkefølge. For å gjøre ei fortelling mer spennende hender det at en forfatter, når han synes det passer, begynner med slutten av fortellinga. Eller han kan starte midt i fortellinga. Dette er et gammelt litterært virkemiddel som på latin kalles IN MEDIAS RES.

Det betyr **midt i handlingen** eller beint på saka.

1)

Skriv ei fortelling med utgangspunkt i tegneserien. Du skal ikke begynne med det første bildet i serien. Velg selv hvilket av de andre bildene du vil starte med. Skriv i 10 minutter.

2)

Les for hverandre, to og to.

- Finn ut hvilket bilde lesekameraten din begynte med.
- Skriv opp nummerrekkefølgen på bildene i lesekameratens fortelling.
- Du lager ei overskrift på lesekameratens fortelling. Lesekameraten lager ei overskrift på fortellinga di. Overskriftene skal være på mer enn fem ord.

3)

Diskuter til slutt: Hvilken virkning hadde det at ingen av fortellingene er skrevet i tidsriktig rekkefølge? Forklar.

Skriv en av disse oppgavene:

Skriv om ei reise, et måltid, en konsert, en fotballkamp eller lignende. Bruk det litterære virkemidlet in medias res. Lag selv overskrift.

TEMA: Grannespråk

Hva heter det på dansk og svensk?

De fleste ordene i dansk og svensk skjønner vi uten videre. Men noen få danske og svenske ord er mer eller mindre ukjente for oss nordmenn. Nå kan du prøve deg på noen slike ord.

Nedenfor står det noen norske ord. Hva heter de tilsvarende danske og svenske ordene? Let i ordsamlingene i margen, og prøv om du kan finne de rette danske og svenske ordene.

Dansk:
lynlås
pige
sæbe
hakkebøf
dreng

Svensk:
pojke
flicka
pannbiff
tvål
blixtlås

Norsk	Dansk	Svensk
1 karbonade		
2 jente		
3 gutt		
4 glidelås		
5 såpe		

Oversett fra dansk

Skriv dette på godt norsk:

På en skole findes der alle typer af kammerater.

Nogle er du venner med — andre hader du.

Nogle er du ligeglads med — andre vil du gerne i kontakt med.

Nogle ser du ned på — andre beundrer du.

Nogle er udenfor og oftest alene — andre er populære og omsværmede.

Nogle er dygtige til alt eller noget — andre kan kun lidt eller intet.

Nogle kammerater kan man tro på — andre lyver og holder sjeldent et løfte.

Nogle er altid villige til at hjelpe.

Oversett fra svensk

Gjengi denne historien på godt norsk (se et par ordforklaringer):

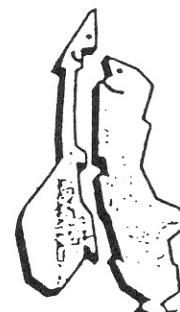
Sven kom hem och var alldeles lemlästad, med upprivet ansikte och blod på sig, och kläderna trasiga.

«Vad har hänt med dig, Sven?» frågade systeren.

«Jo, först gick jag in i ett hål och sköt en räv.

Så gick jag in i ett större hål och sköt en björn.

Men så gick jag in i ett ändå större hål, och då kom tåget.»

Ordforklaringar:

trasiga: i-filler

fråga: spørre

Nyord fødes, eldre ord dør, språket lever

Språket er en imponerende innretning, kanskje det mest fantastiske redskap i hele verden. Det er levende. Stadig dukker det opp nye ord, mens ord som har utspilt sin rolle, forsvinner. Om lag 80 prosent av ordene som stod i ei skoleordliste for 100 år siden, er skiftet ut i dag. Språkrådet registrerer nye ord, likeens ny bruk av ord.

A Her er et utvalg nyord som er registrert i de siste fire åra:

- 1 mobilblotter, 2 klikkefinger, 3 sponsorørke, 4 tusjvandal, 5 fasttelefon,
- 6 hvit dagmamma, 7 fruktomat, 8 forhandlingsbarn, 9 romturist
- 10 spikertelt, 11 matsminking, 12 partihopping, 13 podine, 14 tellematte

Nyord som ble registrert i perioden fra 1945 til 1975 kom i 1982 i ei stor ordbok, "Nyord i norsk". Når en studerer orda i denne boka, er det som å bla i ei spennende historiebok fra nyere tid. Her finner vi i tidsriktig rekkefølge navn på nye ting og fenomener fra denne 30-årsperioden. Mange av orda har en humoristisk snert, en god del er tatt opp i dagligspråket, mens andre har glidd ut av språket.

B Her er et utvalg nyord fra de siste fem tiåra:

- 1 mandagsbil (1964), 2 mobbing (1973), 3 monokini (1965), 4 nøkkelbarn (1958),
- 5 avkjølingsboks (idrett 1973), 6 menneskesilo (1965), 7 turistdiare (1972),
- 8 lårhøne (idrett 1968), 9 tamburmajorinne (1973), 10 koblingsklyse (1983),
- 11 gjerdesitter (1971), 11 froskeskudd (idrett 1969), 13 nettoman (1996),
- 14 murbrekker (idrett 1971), 15 myldretid (1955)

Oppgaver

- 1 Finn i ordsamling A nyord som betyr:
a tagger, b automat med frukt i, c ung jente, d påbygd rom (inngang) til campingvogn
- 2 Forklar hva de andre ordene i ordsamling A betyr. Drøft løsningene i klassen.
- 3 Finn i ordsamling B ord som betyr:
a drilljente, b rusjtid, c boligblokk, d innbytterbenk i ishockey, e svært ivrig pc-bruker
- 4 Forklar hva de andre ordene i ordsamling B betyr. Drøft løsningene i klassen.
- 5 Nevn ord fra ordsamling B som i dag er vanlige i hverdagsspråket.
- 6 Finn ord i samlingene som du syns beriker språket. Snakk om disse ordene.
- 7 Gå på jakt etter nyord. Heng opp ei liste i klassen over nyord som dere setter pris på.

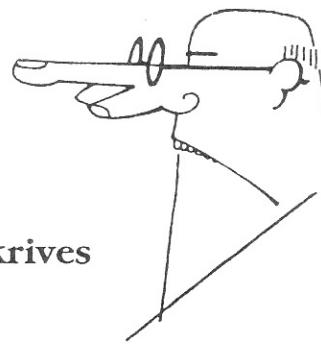
Nyorda gjør språket mer morsomt og spenstig

Mange nye kortformer av ord gjør språket lettvint og mindre ordrikt. Når vi bruker nyordet å bleste i stedet for å skape blest, sparer vi ord. Likeens når vi bruker ordene å hage, å bense, å køe, å SMS-esse, å freelance, å ratte osv. Av sammenhengen skjønner vi hva slike ord betyr: Kristen Gislefoss værer på fjernsynet i kveld.

Husk: Den vanlige ordlista er ikke ei påbudsliste, den er ei tilbudsliste. Det er fint om du finner på ord selv.

Skriv vanskelige ord rett

– pararbeid

1 Se nøye på ordet

2 Uttal ordet tydelig

3 Lukk øynene. Forsøk å se for deg hvordan ordet skrives

4 Skriv ordet ned på et papir

5 Hold over ordet du skrev, skriv det en gang til

6 Fortsett med å skrive ordet til du er sikker på skrivemåten

7 Arbeid med vanskelige ord i grupper på to. Den ene dikterer, den andre skriver.

Bytt roller.

Nedenfor er samlet en del ord som ofte skrives feil. Orda er satt opp i grupper på ti. Når du har en ledig stund, på skolen eller heime, kan du ta for deg en gruppe ord og arbeide med dem. Det første du kan gjøre er å skrive orda i alfabetisk rekkefølge. Du blir kjent med orda mens du skriver dem. Deretter kan du følge punktene som står øverst på denne sida.

Bokmål

A

1. Grammatikk
2. Appelsin
3. Radio-programmet
4. Kjerring
5. Operasjon
6. Invitert
7. Kollisjon
8. Intervju
9. Gikt
10. Sjiraff

B

1. Insekt
2. Politi
3. Passasjer
4. Kommune
5. Sjanse
6. Temperatur
7. Adresse
8. Stakitt
9. Trafikant
10. Annonse

C

1. Interessant
2. Bikkje
3. Garasje
4. Fiendtlig
5. Takknemlig
6. Betennelse
7. Gjemsel
8. Sjokolade
9. Matematikk
10. Parallel

D

1. Litteratur
2. Assistent
3. Bibliotek
4. Overall
5. Appetitt
6. Abonnement
7. Kylling
8. Syklene
9. Konsonant
10. Satellitt

Nynorsk

E

1. Fleirtal
2. Sjølv sagt
3. Teikninga
4. Keisame
5. Reiskap
6. Haustlauv
7. Jamn
8. Kjærleik
9. Einig
10. Morosam

F

1. Sjeldan
2. Slitsam
3. Trettiande
4. Feriemånad
5. Gjestebod
6. Avgjerd
7. Forfattar
8. Sjukmelding
9. Valfag
10. Hovudstaden

G

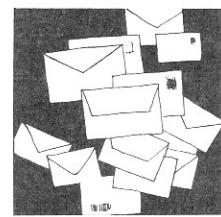
1. Vatn
2. Bikkje
3. Leikeplass
4. Forteljing
5. Namnet
6. Hugse
7. Raud
8. Morgan
9. Opning
10. Sjølv

H

1. Skilje
2. Elles
3. Tjuande
4. Øydelegginga
5. Barneteikning
6. Vermeldinga
7. Kyrkja
8. Meisterskap
9. Skodespel
10. Laurdagsreingjering

Gladboksen – den beste julegaven

Hilde sendte en gladboks som julegave til sin farfar med følgende bruksanvisning: Her får du en gladboks som jeg har laget spesielt for deg. Som du ser, har jeg pyntet den med fargeglade blomstertegninger, gyldne bånd og skinnende stjerner slik at den kan være til glede og oppmuntring.

Når den er så vakkert pyntet, kommer du lettere på gleder som du har hatt og som du gjerne vil gjemme på. Gledeboksen har også rom til framtidige gleder. Jeg har laget den såpass stor at du kan få rom til mange konvolutter oppi den. Gledene dine kan du skrive på kort som du legger i konvolttene. Det er lurt med konvolutter, for da kan du sortere gledene.

En konvolutt kan for eksempel inneholde naturgleder. Når du har sett vakre blomster eller dyr, kan du skrive om det på et kort. Kanskje tar du noen bilder eller lager noen tegninger også. De kan legges sammen med kortet.

Vennegleider kan du samle i en annen konvolutt. Her kan du skrive om hvordan du gledet noen og om hvordan andre gledet deg. Du får sikkert bruk for mange konvolutter til forskjellige matgleider. Andre konvolttene kan inneholde bestefargleider, idrettsgleider, skrivegleider, lesegleider, fiskegleider, bilgleider, drømmegleider, reisegleider osv. Det fins ingen ende på gleder.

Gladboksen hjelper deg å ta vare på gledene på en ryddig måte. Du kan ta dem fram og glede deg over dem når du lyst. Viktig er det at du deler gledene dine med andre, for delt glede gir dobbelt glede. Det har både du og jeg opplevd.

Nå er jeg ikke så naiv at jeg tror livet bare består av gleder. Nå og da kommer også sorgen på besøk. Det har både du og jeg erfart. Derfor vil nok gladboksen også inneholde noen konvolttene med triste opplevelser. Når du skriver om sorg og får satt ord på det som er trist, vil du merke at sorgen blir lettere å bære. Du må også snakke med andre om de sorgelige hendingene, for delt sorg gir halv sorg.

Jeg vet du vil få glede av gladboksen. Jeg vet også at gladboksen din kommer til å inneholde flere gladkonvolttene enn sorgkonvolttene, for du er en munter person som helst ser de lyse sidene som livet byr på og kan glede deg over dem. Derfor setter jeg så stor pris på å ha deg som bestefar.

Jeg ønsker deg en gledelig jul og et aktivt nytt år med mange gode opplevelser.

Beste hilsen fra

Hilde

Norsk kryss 4 – 2005

Hovudemne: Synonym, framord m.m.

Nynorsk

Kryss A (dyrekryss)

Vassrett:

1. Afrikansk hest med stripa
5. Hund
8. Alfabetnaboar
10. Skogsdyr (hønsetjuv)
12. Dyr i jungelen (fleirtal)
13. Gutenamn
14. Storfugl (hann)
15. Hovdyr (hest)
16. Vond lukt (omvendt)
17. Redde, frelse
18. Sjødyr/kommune i Oppland (2664)

Loddrett:

2. Bamsen
3. Åmer (omvendt)
4. Seletøy på hestehovudet
5. Gnagar (største i Norge)
6. Olav _____ (norsk konge som grunnla Bergen)
7. Vis, forstandig
8. Buskape, krøtter
9. Svin
11. Ulv

4 loddrett i kryss A

Kryss B (synonym- og antonymkryss)

Vassrett:

2. Jentenamn
7. Synonym til rett, feilfri (framord)
8. Avgift til stat og kommune
9. Poststad i Rogaland (postnr. 4460)
10. Synonym til omvisar, reiseleiar (framord)
11. Synonym til strevar
13. Personleg pronomen
14. Gruppe på tre (framord)
15. Synonym til søppel (avfall)
19. Synonym til avløysar (framord)
20. Månefase

Loddrett:

1. Fugl
2. Antonym til negativ
3. Antonym til komisk
4. Tilbakereise (framord)
5. Antonym til passiv
6. Synonym til idrettsbane (framord)
7. Synonym til rot, uorden (framord)
9. Synonym til samkome, treff
12. Synonym til fred, stille
16. Synonym til mann
17. To like bokstaver
18. Drikk

Kryss C (reisekryss)

Vassrett:

1. Kjentmann til sjøs
5. Spørje, oppmøde
7. Skjenegåande trekkvogn
11. Lite strengeinstrument
12. More seg
13. Konjunksjon
14. Skoggud, tittel på ein roman av Knut Hamsun
15. Alfabetnaboar
16. Fredsorganisasjon (fork.)
17. Ferdelsårar i byane (bunden form)
19. Nasjonaldyret vårt
21. Syner trafikksignal
25. Fred, stille
26. Bra, fin
27. "Mjøsas kvite svane" (båt)
30. Reise
31. Dyr

Loddrett:

1. George Stephenson bygde det første (fork.)
2. _____ Gundersen, ein av dyrefigurane til Kjell Aukrust
3. Sluttord i bøn
4. Gammal båt
5. Motordrive køyrety
6. Gutenamn
7. Rom om bord i båt
8. Rom i tog
9. Telekommunikasjonsmiddel oppfunne av Graham Bell
10. Skjenegåande kommunikasjonsmiddel
16. Effektiv reisemåte
18. Drosje (framord)
20. Spirer, veks
21. Prøve (framord)
22. Trist, dårleg
23. Fordring
24. Hemmeleg formel
28. Husdyr
29. To like

Norsk kryss 4 – 2005

Løysinga sender du til NORSKNYTT v/Jon Hildrum,
postboks 399, 7801 Namsos, innan 10. januar 2006.
Du deltek da i loddrekninga om ungdomsbøker

Nynorsk

4 loddrett i kryss A

Også kodegåtene må vere rett løyste
om du skal vere med i trekninga.

Kodegåter

1. Kva for eit husdyr blir til ein drikk
dersom du tek bort første bokstaven?
Byt ut kvar bokstav i koden nedanfor
med den bokstaven som kjem føre i
alfabetet, så finn du svaret. Kva får du?
Kode: TWJO

2. Kva er likskapen mellom ein
bil og ein sjømann? Byt ut kvar
bokstav i koden med den
bokstaven som kjem etter i alfabetet,
så finn du svaret.

Kode: ADFFD FØQ OØ CDJJ

3. Kva er det dobbelte av halvparten
av 122? Gjer like eins som i oppgåve
2, og finn svaret:

Kode: DHSS GTMCQD NF SITDSN

Kryss A

			1			2		3			
4	15			6	7				8	9	
10			11			12					
13						14					
15						16					
							17		18		

Kryss B

		1.									
		2.				3.	4.	5.	6.		
		7.									
			8.								
9.						10.					
		11.			12.				13.		
14.						15.	16.	17.		18.	

Var oppgåvene vanskelege å løyse?

Ja Nei

Namn: _____ Klasse: _____

Skule: _____

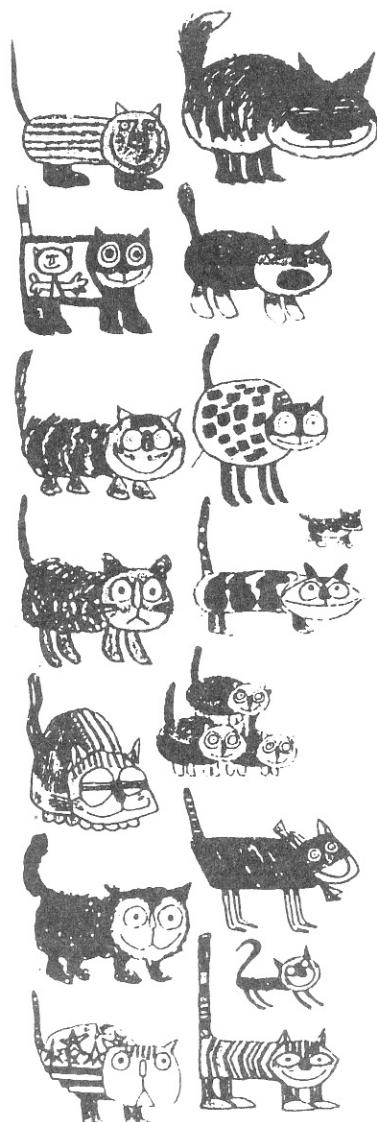
Adresse: _____

	1		2	3	4	5	6
7		8					
10	11					12	
13		14		15	16		
17		18			19	20	
21			22	23	24		
27	28		29			26	
30			31				

Norsk kryss 4 – 2005

Bokmål

33 vannrett i kryss A
(entall)

Kryss A

Hovedemne: **Synonymer og antonymer**

Vannrett:

2. Synonym til fri, uten betaling
6. Kar for levende vanndyr
11. Slektning (omvendt)
13. Brukes i vindu
14. Fugl
16. Notabene (fork.)
17. Synonym til ubebodd, ensomt
18. Sykekost (fremmedord)
19. Skogsdyr
20. Egenkjær person (fremmedord)
22. På 1 loddrett
23. Alfabetnaboer
25. Synonym til vri, snu inninden ut
27. Målmann
28. Synonym til anfall, veer
29. Stort fiskegarn
31. Antonym til søte
32. Knuts-dotter (jente-navn)
33. Synonym til katt
35. Synonym til arrestanten
37. Synonym til flott, strålende
38. Synonym til pen, skjønn
39. Synonym til drønne, smelle
40. Ha på fornemmelsen (omvendt)
41. Synonym til berg
43. Synonym til likevel
44. Synonym til regner opp, summerer

Loddrett:

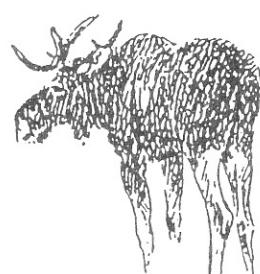
1. Synonym til får (dyr)
2. Norsk komponist (1843–1907)
3. Kan vi ha på fingeren
4. Sitte på hest (omvendt)
5. "Antonym" til sukker
6. Synonym til lokkemat
7. Tydd ledning
8. Synonym til tøve, sludre
9. Synonym til summeres (fremmedord)
10. Fugler
12. Synoonym til søskenbarnet (mannlig)
15. Synonym til kurser, leia
18. Synonym til skjelv, riste
19. Sammenstyrket byggverk (fremmedord)
21. Synonym til angrep, plyn-dring
24. Fugl
26. Høy offiser
27. Nøyaktig gjengivelse (fremmedord)
30. Underjordisk gang
32. Del av fot
34. "Heste-fjøs"
36. Synonym til renne, skli
39. Synonym til kasserolle, gryte
41. Bokstav nr. 6 og nr. 20
42. Synonym til flire, skratte

1 loddrett i kryss A

Loddrett:

1. Teaterforestilling med dans og musikk
2. Legg på!
3. Synonym til tidstabellen
4. Forkorting for nummer
5. Antonym til dagene
7. Antonym til blid
9. Synonym til flamme (omv.)
10. Synonym til tykk, fyldig
11. To like vokaler
16. Synonym til arg
18. Fisk
19. Synonym til pusse, skrubbe
20. Synonym til krøtter

19 vannrett i kryss A

Kryss B

Synonymer og antonymer

Vannrett:

1. Bamsen
6. Synonym til retning
8. Antonym til tunge
12. Antonym til inn
13. Antonym til dumme
14. Terg!
15. Jentenavn
16. Synonym til betrakte
17. Antonym til lett
20. Synonym til bra, flott
21. Tyggeredskapene
22. Antonym til finne

Norsk kryss 4 – 2005

Bokmål

Når du har løst alle oppgavene, sender du arket til "NORSKNYTT" v/Jon Hildrum, postboks 399, 7801 NAMSOS innen 10. januar 2006.

Da deltar du i loddtrening om ungdomsbøker.

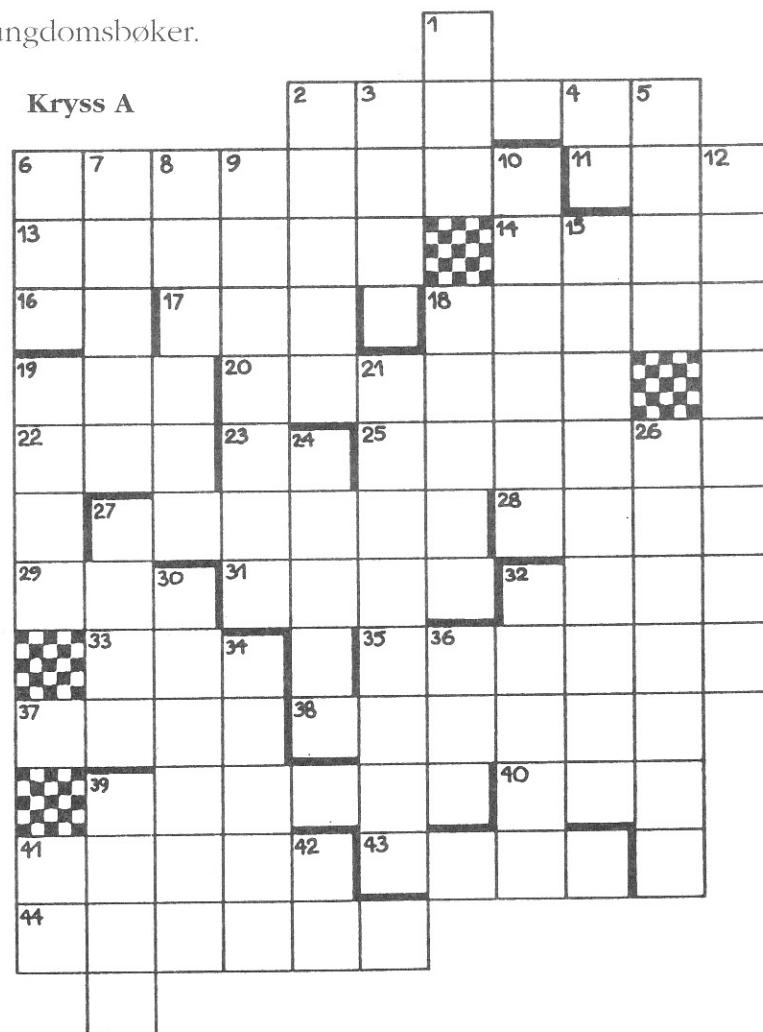
I fem av de 15 ordene nedenfor er det en feil. Finn disse fem ordene, rett feilene og skriv ordene i alfabetisk rekkefølge på linjene nedenfor.

alltid, hardhent, farvel, etasje, grammofon, blandt, ellve, forsten, dessverre, vannfør, passasjer, nettopp, ordntlig, sjåfør, insekt.

1.
2.
3.
4.
5.

Ta førstebokstaven i hvert av ordene i den rekkefølgen du har skrevet dem her.
Du får da ordet som er synonymt med ordene krav, ønske.

Kryss A

Var oppgavene lette å løse? _____

Navn: _____

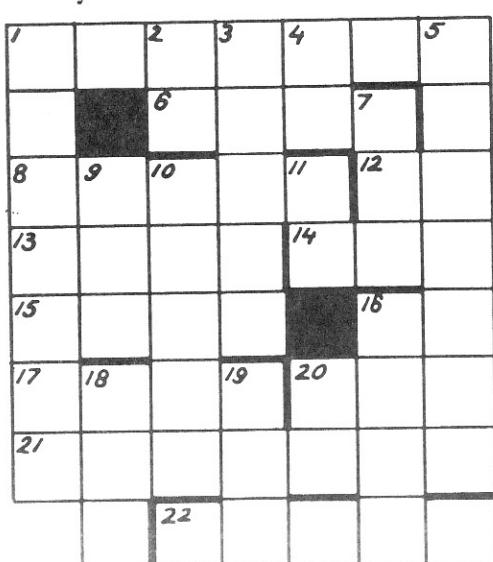
Klasse: _____

Skole: _____

Adresse: _____

Bruk de store trykkbokstavene (versalene) når du løser kryssord

ABCDEFGHIJKLJMNO
PQRSTUVWXYZÆØÅ

Tentamen i norsk hovedmål

Bokmål

Til eleven: Du skal skrive EN av oppgavene.
Skriv nummer og overskrift på oppgaven din.

LANGSVARSOOPGAVER

1 ALLE DE BITTE SMÅ TINGENE

Det er alle de bitte små tingene
som gjør livet så vanskelig
oppattsignaler for eksempel
tannverk og bortkomne adresser

Og så alle de bitte små tingene da
som gjør livet verd å leve
småsladderen ved hageporten
og småbarn på fanget

Tore Coward (utdrag av et dikt)

Skriv et brev, et kåseri eller en artikkel om de små tingene som gjør livet ditt vanskelig og de små gledelige tingene som gjør livet verd å leve.

Overskrift: Alle de bitte små tingene

2 STUBBEDYRET

Når vi ferdes i
skog og mark, får
vi ofte øye på
figurer som setter
fantasien vår i
sving. På bildet ser
du stubbedyret
som på sine krab-
befötter sleper
seg fram i terrenget. Kanskje oppda-
ger du at dyret
har to plirende
øyne og et grådig
nebb? Dyret er i
ferd med å sluke en
liten skapning, kanskje en hare?

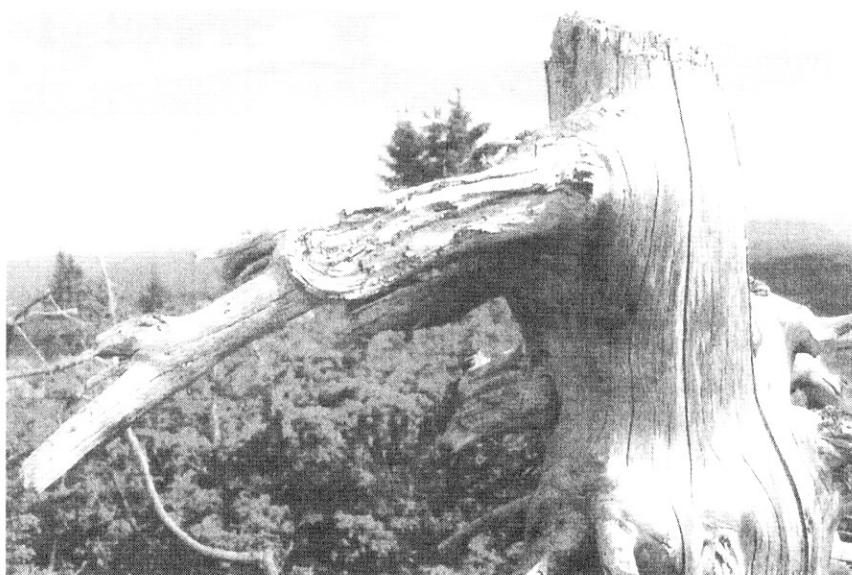

Foto: Jon Hildrum

Skriv en tekst om eventyrlige opplevelser du har hatt i naturen.
Velg selv sjanger og lag ei fengende overskrift til teksten din.

3 Å REISE ER Å LEVE

I våre gener er det nedlagt en trang til å reise, er det sagt. Vi har lyst å se andre steder og utforske den store verden. Kanskje har vi nordboere en større utfartstrang enn andre folkegrupper? Når vi reiser, støter vi stadig på uforutsette hendinger som setter krav til vår oppfinnsomhet, vår toleranse og utholdenhets. Å mestre slike utfordringer, er positive opplevelser.

Skriv om berikeler og gleder ved å reise og om overraskelser som møtte deg under vegs. Hvordan mestret du disse hendingene? Hva så, hørte, luktet, smakte og følte du? Skriv et reisebrev, essay, kåseri, fortelling eller en annen sjanger.

Lag overskrift selv.

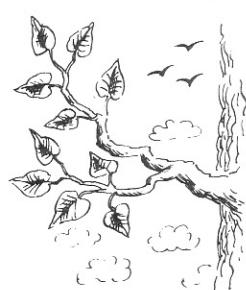
4 UTTAL DEG OM DEG SELV

Er du fornøyd med deg selv? Er det viktig for deg hvordan du ser ut, og hva andre mener om deg? Teller det mye for deg å være flink på skolen og på idrettsbanen? Hvilke ønsker har du? Hvordan ser du på framtida?

Tenk deg at du for ungdomssida i lokalavisa skal lage et portrettintervju med deg selv. Velg blant spørsmålene i rammen ovenfor og lag selv flere spørsmål. I et portrettintervju skal intervjuobjektet også beskrives slik at leseren får et så allsidig inntrykk som mulig av den som blir intervjuet. Skriv intervjuet, og lag ei fengende overskrift.

5 EI HØGTIDSSTUND

Enkelte opplevelser vi har hatt, skiller seg ut og blir stående i minnet vårt som glansfulle og vakre smykker. Det kan være en opplevelse av vakker og storstått natur eller ei stund sammen med familien eller gode venner i spesielle omgivelser. Det kan også være ei kunstopplevelse i lag med noen som gir trygghet og varme.

Skriv om ei slik høgtidsstund og få med varierte sanseintrykk. Velg sjanger og lag overskrift selv.

6 ALT DU SØKER, STÅR I BØKER

Den har ei Sjel, som ikke tror
Naturen er en åben Bog,
at mosens blege Klippeflor
saa vel som Rosen har sitt Sprog.
Henrik Wergeland

“Berre bok gjer ingen klok”
“Bøkene er våre venner
selv om de snur ryggen til oss”.

Det har kommet på markedet et nytt hjelpemiddel som fører til forbløffende rask læring, samtidig som det kan gi mer spenning og underholdning enn noe data-spill. Det nye hjelppmidlet er kjent som Bygdinn Organisert Kunnskap, oftest forkortet til BOK. Det har mange fordeler sammenlignet med de læremidlene som folk flest har vokst opp med i dag. Det har ingen ledninger, ingen strømkretser som kan fuske. Det er laget helt uten mekaniske deler som kan bryte sammen eller må skiftes ut. Alle kan bruke BOK, til og med barn. Og en kan bruke det overalt – i senga, på do, på bussen, på toget, på badestranda.

Hvordan virker så denne utrolige praktiske oppfinnelsen? BOK er i grunnen bare en mengde papirark. Det kan være hundrevis av dem når BOK skal dekke et stort informasjonsprogram. Arkene er nummerert, slik at de ikke kan brukes i feil rekkefølge. For å gjøre det enda lettere for brukeren å holde orden på arkene blir de holdt på plass av en spesiell låseinnretning som kalles “innbinding”.

BOK er alltid klar til bruk. Det er ikke noe som må kobles til eller skrus på. En kan slå opp hvor som helst, og bla fram og tilbake som en vil.

Innkjøpsprisen varierer etter størrelse og emne. Men den er bare en brøkdel av hva de elektroniske hjelppmidlene koster. (Sjeldent dyrere enn ei skjorte!) Og når en først har kjøpt en BOK, har en ikke noe mer utlegg til vedlikehold. Takket være en smart mekanisme som produsenten har tatt patent på, blir drivkraften skaffet av hjernen til brukeren.

Alt i alt ser det ut til at BOK har store fordeler og ingen ulemper. Vi spår at den har en stor framtid.

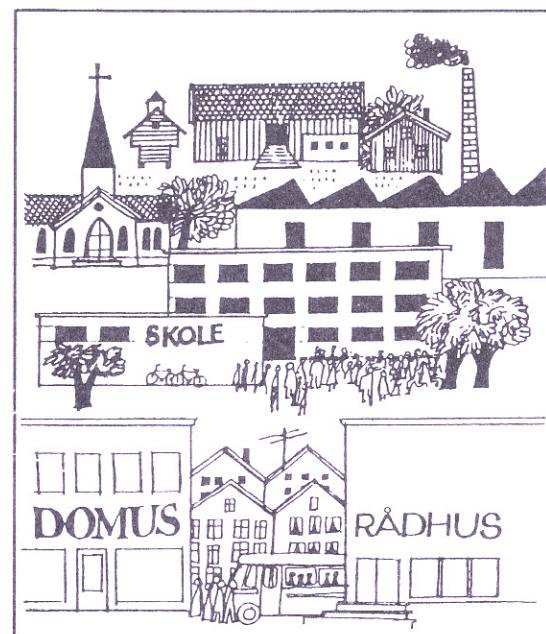
Etter R. Heathorn/P. Moe

Skriv en tekst om bøker. Velg sjanger selv og lag en fengende overskrift.

7 HEIMKOMMUNEN DIN

Du skal skrive en artikkel om heimkommunen din i en turistbrosyre. Brosjyren er beregnet på norske turister, og du legger vekt på det du tror turistene vil være særlig interessert i å få vite. Det er viktig å trekke turister til heimkommunen din.

Lag overskrift selv

8 JUL

Jeg gleder meg -

Jeg gleder meg

til jula

til den gode lukten av juletre
til forventningene og spenningen
til de hjemmebakte julekakene
til alle gavene som ligger og
godgjør seg under treet
til selve jula

Hege Mari

Å jul med din glede

Å jul med din glede og barnlige lyst,
Vi ønsker deg alle velkommen.

Vi hilser deg alle med jublende røst,
Titusene ganger velkommen.

Vi klapper i hendene, vi synger og vi ler.
Så gladelig, så gladelig.

Vi svinger oss i kretsen og neier.
Gustava Kielland (1800-1889)

Søppelmannens julevise

Det er jeg som tømmer dunkene når jula er forbi.
Jeg er søppelmann i strøket her og filosof på si`.
Et vissent juletre
etter Olsens "julefre'",
det kjører jeg på avfallstomta me'.

Jeg rusler etter nissene og samler rusk og rask
når unga kaster lekene og er blitt lei av knask.
Hver knott i gata vår
veit at pakkene han får
blir dyrere og større neste år.

En soppeldunk har mangt å gi til en som leite vil
blant ribbefett og muggen ost og halvspist brød med sild.
Det er en vestandshånn
når genser'n etter små'n
heller kastes før en annen pjokk kan få'n.

Det er nesten følt å kjøre bort med skrotet av og til.
Det fins fattige i væla vår som sikkert liker sild.
En genser og et tre,
til å jage kulda me',
gikk opp i røyk på fyllinga i ste'.

Stein Ove Berg

Hvilke tanker gjør du deg når du leser tekstene på denne sida? Skriv om det.

Du kan skrive julefortelling, artikkel, tale, kåseri, essay, brev, debattinnlegg, intervju eller en annen sjanger.

Lag selv en overskrift der du fletter inn ordet jul.

Gode tankar, tomme ord

Lova deg handslag, bror,
vart med tanken og tomme ord.

Skulle ha hjelpt deg, bror,
vart med tanken og tomme ord.

Tenkte deg pengar, bror,
vart med tanken og tomme ord.

Tenkte deg brød, bror,
vart med tanken og tomme ord.

No er det jul, bror,
feit mat og drikke på bord.

Ville så gjerne, bror,
sendt deg eit julebord.

Men gode tankar, tomme ord
hjelper så lite, u-landsbror.

Martin Hilstad

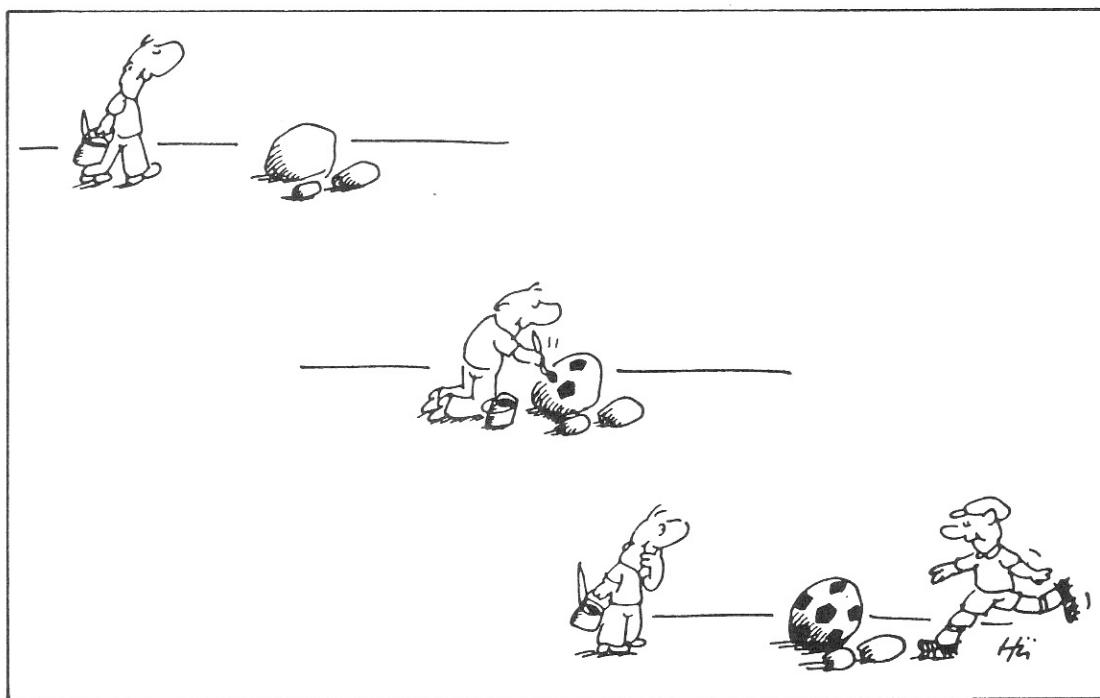
Og eg som ønskte meg ein stilett!

Fotballstreker

A

B

Bilde A

1. Foreslå en passende tittel på tegningen.
2. Forklar hva som har skjedd før situasjonen som tegningen viser.
3. Fortell om det som nå vil skje.
4. Kjenner du til andre uvanlige måter å trekke tenner på? Fortell.

Bilde B

Skriv en fortelling om det du ser på tegningene. Få også med hvordan du tror dette ender. Flett noen av disse ordene og uttrykkene inn i fortellingen: ondskapsfull, ment som en liten spøk, fotballutstyr, hadde aldri trodd det skulle ende slik.

Bløte «to-linjere», råstoff til sketsjer

Bløte dialoger fins i hundrevis i avis og ukeblad, ofte på barnesidene. Også i vitsesamlinger, som er populære hos barn, florerer vitser av dette slaget. Det humoristiske poenget i slike kortvitser er vanligvis gjemt i ord som skrives likt, men har ulik betydning.

Disse ordene kaller vi homonymer. I tekstene nedenfor fins flere homonymer, for eksempel skrape, ro og fyr.

Lag sketsjer fra forskjellige miljøer

Elevene kan samle slike «to-linjere» og sette dem sammen til små sketsjer. Sketsjene blir tydeligere dersom de settes inn i et miljø. I eksemplene nedenfor er det lett å skjonne hvor handlinga foregår og hva slags personer som taler. På en scene kan det være nyttig med små kulisser som markerer hvor handlinga forgår. Likeens enkle kostymer, masker e.l. som tydeliggjør hva slags personer som medvirker. Dersom en samler skolevitser, butikkvitser, legekontorvitser, restaurantvitser osv., er det enklere å markere miljøene.

Framføring av sketsjer er fin taletrening. Her må hvert ord komme høyt og tydelig fram dersom tilhørerne skal ha utbytte av framføringene.

1

«Hva heter brødre i flertall?»

«Tvillinger.»

2

«Skal jeg pakke inn deodoranten?»

«Nei takk, jeg tar den under armen.»

3

«Unnskyld unge dame, har du fyr?»

«Ja, han står der borte.»

4

«Hvorfor er Per blitt så forkjølet?»

«Jo, i går hadde han to norsktimer i trekk.»

5

«Huff, denne vegen er så humpete!»

«Ja, vegvesenet burde få seg en skrape.»

6

«I går skjøt jeg en rev på 50 meter.»

«Det var en lang rev.»

7

«Hvordan vet du at Hansen har fått gebiss.»

«Jo, det kom fram under samtalen.»

8

«Hvorfor skal alderheimen flyttes til fjorden.»

«Jo, fordi de eldre skal få ro.»

9

«Se kelner, ålen på tallerkenen min er delt i to!»

«Ja selvsagt, du ba jo om å få en røket ål.»

10

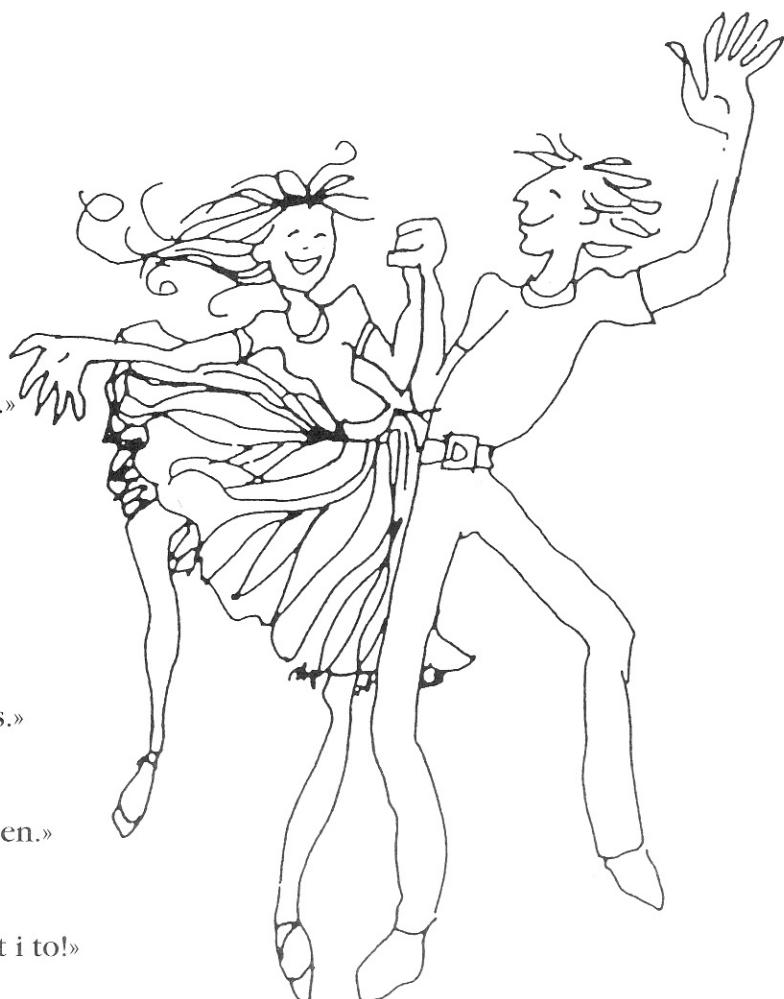
«Unnskyld, kan jeg få prøve kjolen i butikkvinduet?»

«Vil du ikke heller bruke prøverommet vårt?»

11

«Hvilken glede kan jeg ha av å være medlem av skytterlaget?»

«Du kan treffe gode venner.»

Syng og skriv skillingsviser

Skillingsvise om bybrannen i Namsos i 1872

Melodi: Elvira Madigan, eller Stenka Rasin

Jeg for deg nå vil berette
en historie så sann
om den første gang da Namsos
herjet ble av ildebrann.

Junikveld i to og sytti,
vinden blåste friskt fra sør.
Gutters lek med svovelstikker
endte trist. Beretningen hør!

Flammene fra Olsens uthus
bredde seg med hast og gru.
Kirkeklokker varsler brannen,
klokken har passert sju.

Brannsprøyten er ei å finne.
Her må skaffes slukningsvann.
Kom med bøtter, still på rekke
opp fra sjøen mann ved mann.

Opp seg stiller sterke karer,
kvinner kommer også til.
Vannet langes opp fra sjøen,
slenges mot en grådig ild.

Namsos by ved elvens munning,
røde hane galer nå.
Nedre bydel står i flammer,
himmelen er røykfylt, grå.

Namsos by ved elvens munning,
lå i Klompens ly så trygg.
På en natt var byen nedbrent,
lagt i aske, grim og stygg.

J. H.

Melodi: Elvira Madigan

Skillingsvisene var nyhets-formidlere

Skillingsviser er navn på folkelige dikt som handler om dramatiske begivenheter. Eksempler på slike begivenheter er branner, forlis, mord, naturkatastrofer, ulykkelig kjærighet m.m. Internett har fyldige opplysninger og eksempler på denne sjangeren.

Visene ble solgt på gata for en skilling eller flere. Andre navn på disse visene er derfor gateviser, skillingsstrykk eller skillingsviser. I England og Tyskland er benevnelsene henholdsvis broadside ballads og flugeblatter.

I læreplanen (L97) sies det at lokal litteratur skal stå sentralt i både norsk, samfunnsfag og musikk.

Skillingsvisene hadde samme oppgave som avisene har i dag. De skulle gi folk flest opplysninger og opplevelser. De var formet på en lett forståelig måte. Ofte la dikteren inn sine egne kommentarer. Visene bærer nå også preg av at de er skrevet i all hast. De skulle jo være aktuelle.

Noen av visene var lange. Visa om mestertjuven Ole Høiland, som handler om da han ble fanget i Skoger og ført tilbake til Akershus fengsel (1842), er på flere sider. Ofte mangler visene forfatternavn.

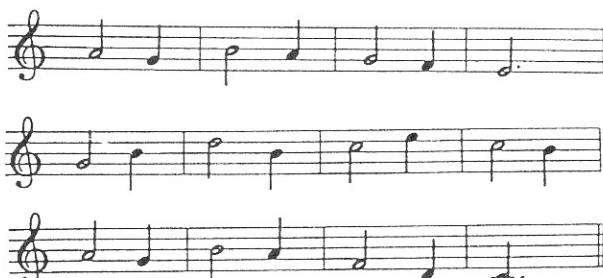
1

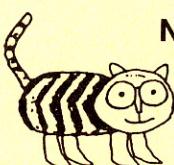
Studer skillingsvisa om bybrannen i Namsos. Hvilke likheter og ulikheter med en avisartikkel finner du i denne visa?

2

Velg historiske begivenheter i ditt lokalmiljø. Skriv skillings-viser om disse hendingene.

3 Finn dagsaktuelle hendinger. Skriv skillings-viser om disse sakene. Klassens skillingsvise-produksjon kan samles i et skillingsvisehefte.

5 loddrett i kryss 2

Kryss 1**Antonym og synonym****1 vassrett**

¹ S	² K	³ U	R	K
⁴ K	o		⁵ T	

⁶ S	⁷ T	U	M	⁸ B	R	A
o	⁹ F	L	I	R	E	
¹⁰ V	A	K	S	¹¹ É	N	
¹¹ P	E	K	¹² E	K	K	¹³ É

Kryss 2**Dyrenamn**

⁵ K	⁶ V	⁷ R	⁸ S	⁹ S	¹⁰ L
A	A	O	A	O	P
L	R	T	N	T	
V	G	E	A	N	
¹¹ ROT	¹² ATE	¹³ RO	¹⁴ SANT	¹⁵ SOPE	¹⁶ LP

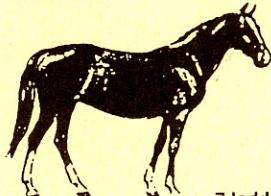
Kryss 3**'SHOW'**

³ S	⁴ K	⁵ R	⁶ Y	⁷ T	E
⁸ K	L	A	⁹ G	A	R
¹⁰ R	O	A	¹¹ T	A	M
¹² F	R	E	M	M	E
A	¹³ D	¹⁴ A	M	E	R
¹⁵ L	E	V	A	N	D
¹⁶ L	I	L	L	A	R
¹⁷ L	E	G	E		

'R'

Kryss 4

¹ G	² B	³ R	⁴ U	⁵ T	⁶ A	⁷ L
⁸ M	O	R	⁹ L	U	R	V
¹⁰ D	Å	R	L	"I	G	O
¹² S	K	A	T	T	A	R

**Kryssordløsninger
i Norsknytt 3 – 2005****Bokmål**

7 loaddrett

¹ A	² G	³ R	⁴ O	⁵ N	⁶ O	⁷ M	⁸ o	⁹ R	¹⁰ K
¹¹ L	A	U	R	I	D	E	Z	o	A
¹⁵ F	L	A	G	G	D	R	O	P	S
¹⁸ S	A	L	M	E	R	¹⁹ R	O	E	R
²⁰ B	U	E	L	I	G	²¹ G	I	L	R
²³ E	P	L	E	N	E	²⁴ O			
²⁵ T	E	L	E	N	I	²⁶ N	E	I	G
³⁰ L	E	N	K	E	N	³¹ N	I	V	S
³⁴ T	I	K	K	E	R	³⁵ V	E	R	³⁶ R
³⁷ Ö	K	A	S	S	A	³⁸ A	N	N	A
⁴¹ K	O	S	E	⁴² L	L	⁴³ L	A	T	S
⁴⁵ S	T	J	E	R	T	⁴⁶ I	D	Y	L
⁵¹ N	E	I	E	S	O	⁵² D	R	E	R
⁵⁶ M	A	R	I	E	N	⁵⁷ R	P	Ø	V
⁶¹ A	T	O	M	F	I	⁶² K	S	E	R
⁶³ N	T	M	O	I	N	⁶⁴ E	T	T	O
⁶⁶ N	O	A	S	A	G	⁶⁷ S	G	N	N

En nesten ihjelmobbet lærers drøm om gjenoppstandelsen

En lærer ble mobbet og kom

helt nedkjørt på rektor sitt rom:

"Om jeg nå forgår,
så vær viss jeg oppstår
som en smertefull barnesykdom."

J.H.

Fasit til Dialekttipping

side 7

1. BBA ACB CAC BCA
2. CCC ABA CCA CBC
3. CAA CBA BBB ABB

Flere dialekttippekuponger og limericker finnes i Hildrum: Gladboka om Namsos.

B-blad

Returadresse:
Norsknytt
PB 303
7601 Levanger

Norsknytt

Norsknytt 4 - 2005

Innhold

- 1 Bygg på det beste i teksten
- 2 Kryssordvinnere i Norsknytt 3 - 2005
Blir norsk en del av språklig-verbal-feltet?
- 3 Den norske eventyrfigurtoppen
- 4 Tesaurus - skattkiste med ord
- 6 Dialektene forsvinner ikke
- 7 Dialekttipping - namdalsord
- 8 Hvorledes skal "Et dukkehjem" ende?
- 9 Bjørnsondikt ga ufrie ukrainere kampglød
- 10 Fra lærer til lærer
- 11 Hukommelsen trenger også trim
- 12 Sett-rett-tegn-ark
- 13 Veger inn i skjønnlitteraturen
- 14 Lag annerledes stemmesedler
- 15 Skriv sakprosa
- NORSKNYTT'S MIDTSIDER - SKRIV
- 16 Velg stikkord - skriv
- 17 Fortell, start midt i handlingen
- 18 Hva heter det på dansk og svensk?
- 19 Nyord fødes, eldre ord dør, språket lever
- 20 Skriv vanskelige ord rett
- 21 Gladboksen, den beste julegaven
- 22 Norskryss 4 - 2005, nynorsk
- 24 Norskryss 4 - 2005, bokmål
- 26 Tentamen i norsk, bokmål
- 30 Fotballstreker
- 31 Bløte "to-linjere", råstoff til sketsjer
- 32 Syng og skriv skillingsviser: Bybrannen i Namsos i 1872
- 33 Kryssordløsninger i Norsknytt 3 - 2005

Julegaven

Julegaven
flat firkantet
Nesten like stor
som en bærbar pc
hvis den hadde vært tyngre
"Fnugg"